İlgili Kanun / Madde
6100 S. HMK/140

T.C
YARGITAY
İÇTİHADI BİRLEŞTİRME
BÜYÜK GENEL KURULU

Esas No. 2021/8
Karar No. 2026/1
Tarihi: 08.05.2026

●KISMİ ISLAH
●YARGILAMA HUKUKUNUN TEMEL İLKELERİ
●HUKUK YARGILAMASINDA DAVA DİLEKÇESİNDE YER ALMAYAN BİR TALEBİN KISMEN ISLAH YOLUYLA DAVAYA DÂHİL EDİLEMEYECEĞİ

ÖZETİ: Islahın yukarıda ayrıntılı olarak açıklanan mahiyeti dikkate alındığında, dava konusu edilmeyen bir şeyin kısmen ıslah yoluyla davaya ithaline ve dava konusu hâline getirilmesine olanak bulunmamaktadır. Zira burada söz konusu olan husus ıslah ile yapılmasına kanunun cevaz verdiği mevcut talebin arttırılması ya da genişletilmesi olmayıp daha önce hiç talep edilmeyen, dava konusu hâline getirilmeyen yeni talebin eklenmesi durumudur. Oysa kısmen ıslaha dava dilekçesindeki eksik veya hatalı hususların düzeltilmesi için başvurulduğu ve kısmen ıslaha başvurulduğunda davanın ilk açılan dava olduğu hususları karşısında daha önce dava konusu edilmeyen yeni bir talebin kısmen ıslah yoluyla davaya dâhil edilmesi âdeta ikinci bir dava açılması sonucunu doğurmaktadır.
Başka bir anlatımla, kısmen ıslah yoluyla dava dilekçesinde yer almayan bir talebin sonradan dava konusu yapılması teknik anlamda ıslah kurumunun mevcut devam eden davada yeni bir dava/ikinci bir dava açma sonucu doğuracak şekilde kullanılması

anlamına gelir. Bu durum kısmen ıslahı deyim yerindeyse âdeta ek dava açma yoluna dönüştürecektir ki, yasal düzenlemelerin buna cevaz vermediği ortadadır.

Öte yandan HMK ile medeni usul hukukunda yargılamanın sistematiği köklü biçimde yeniden düzenlenmiş ve yeni bir yargılama aşaması olan ön inceleme kurumu getirilmiştir. Bu yeni sistemde ön inceleme aşaması, yargılamanın sınırlarının belirlenmesi bakımından önemli bir işlev üstlenmiştir.

Yukarıda da belirtildiği üzere ön inceleme, HMK'da ayrı bir yargılama aşaması olarak düzenlenmiş olup bu aşamanın amacı, tarafların üzerinde anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları belirleyerek uyuşmazlık konularını tespit etmek, delillerin incelenmesine geçilmeden önce dava şartları ve ilk itirazlar hakkında inceleme ve değerlendirme yapmak ayrıca taraflara sulh ya da arabuluculuğa başvurma konusunda imkân tanımak, bu suretle tespit edilen uyuşmazlık kapsamında delillerin incelenip tartışıldığı tahkikat aşamasına geçilmesini sağlamaktır. Bu amacı itibarıyla ön inceleme yargılamanın etkin ve düzenli bir şekilde yürütülüp sonuçlandırılmasına hizmet eden bir yargılama kesitidir.

Nitekim HMK'nın 140/3. maddesinde tahkikatın, ön inceleme tutanağı esas alınarak yürütüleceği açıkta belirtilmiştir. Tarafların dilekçelerinde ileri sürdükleri iddia ve savunmaları inceleyip tarafların üzerinde anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları tespit ederek uyuşmazlığın çerçevesini çizen, âdeta yargılamanın yol haritası olan ön inceleme duruşmasında tarafların imzasıyla sabitlenen uyuşmazlık konulan, tahkikatın sınırlarını oluşturur ve yargılama bu çerçevede tamamlanır. Tahkikat tespit edilen bu uyuşmazlık konuları/konusu üzerinden yürütülür. Ön inceleme tutanağı, taraflar ve mahkeme için bağlayıcıdır. Ön inceleme duruşmasında tespit edilmemiş bir uyuşmazlık, daha sonra yargılamanın herhangi bir aşamasında tartışma konusu hâline getirilemez.

Bu çerçevede ıslah, usul ekonomisini sağlamak, tarafların daha önce yaptıkları usul işlemlerinde

yapılan hatalarını, unuttukları hususları düzeltmelerine imkân tanımak amacıyla düzenlenmiş önemli bir usul kurumu ise de kullanılmakla tükenebilen bir hak olan ıslahın da sınırları mevcuttur. Bu nedenle dava dilekçesinde yer almayan bir talep sonradan kısmen ıslah ile eklenirse ön incelemede belirlenen uyuşmazlık çerçevesinin dışında kalan bu yeni talep nedeniyle tahkikatın sınırları sonradan genişletilmiş olacaktır. Bu durum, ön inceleme kurumunun işlevsiz hâle gelmesine sebep olacağı için HMK sistematiğine açıkça aykırıdır ve yargılamanın öngörülebilirliğini de zedeler.

Zira taraflar, ön inceleme duruşmasında belirlenen uyuşmazlık konularına göre delillerini sunmuş, tanıklarını göstermiş, bilirkişi incelemesi talep etmiş olabilir. Sonradan ıslah ile eklenen yeni talep kalemi, bu yargılamayı baştan aşağıya değiştirebileceği gibi yargılamanın gereksiz uzamasına neden olabilecek, makul sürede yargılanmaya engel teşkil edebilecektir. Usul ekonomisi ilkesinin düzenlendiği HMK'nın 30. maddesinin gerekçesinde de belirtildiği üzere yargılamanın uzaması hâlinde kişilerin hukuki korunma mekanizmasının işlevini yerine getirdiğine ve hukuk düzeninin etkisine olan inancı da kaybolmaktadır.

Dava ile talep edilmeyen bir talebin kısmen ıslah ile davaya dâhil edilmesi Avrupa insan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6. maddesi ile Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen, adil yargılamanın temel unsurlarından biri olan silahların eşitliği ilkesine de uygun düşmemektedir. Eğer davacı, kısmen ıslah ile dava dilekçesinde yer almayan, ön incelemede tartışılmayan ve taraflar arasında uyuşmazlık konusu yapılmayan yeni talep kalemini davaya dâhil etmek ister ve bu duruma izin verilirse davalının savunması yeni talebe göre kurulmamış olur vc bu durum davalı bakımından savunma hakkını zorlaştırır ve hazırlığını /savunma stratejisini dava dilekçesindeki talep/talepler çerçevesinde yapmış olan davalıyı sürpriz bir talebe karşı savunma yapmak zorunda bırakır ki, bu durum davacının ileri sürdüğü iddialara

karşı davalının hazırlık imkânlarının azalmasına neden olabilecek ve giderek davalıyı davacı karşısında daha az avantajlı duruma sokacağından tarafların iddia ve savunmalarını eşit koşullarda ileri sürme hakkını güvence altına alan silahların eşitliği ilkesine aykırılık teşkil edecektir. Bu tür bir talebe muhatap kalan açısından hakkaniyete de uygun olmayacaktır.

Ayrıca adil yargılanma ilkesinin vazgeçilmez parçası olan hukuki güvenlik ve belirlilik ilkeleri, hukuk devletinin olmazsa olmaz en temel ilkelerindendir. Kişiler hukuki güvenlik gereği dava açtıklarında veya bir davaya karşı savunma hazırladıklarında hangi konularda yargılanacaklarını, hangi taleplerle karşılaşacaklarını yani yargılamanın sınırlarını önceden bilmek durumundadırlar. Bu sınırların aşılması, yargılamayı öngörülebilir olmaktan çıkararak ve belirsizliği arttırarak hukuki güvenliğe aykırı durum oluşmasına sebep olacaktır. Adil yargılanma hakkı, yargılamanın makul süre içinde tamamlanmasını da gerektirmektedir. Dava ile talep edilmeyen bir talebin kısmen ıslah yoluyla davaya dâhil edilebileceğinin kabulü, hukuki güvenlik ve belirlilik ilkelerinin yanı sıra makul sürede yargılanma hakkına da uygun düşmemektedir.

Makul süre içinde yargılama yapılabilmesinde usul kanunlarının önemli rolü bulunmaktadır. HMK yargılamanın belirli bir düzen içinde yürütülmesini sağlamak amacıyla dilekçeler, ön inceleme, tahkikat, sözlü yargılama ve hüküm aşamalarını, aşamalarda yapılabilecek ve yapılamayacak işlemleri ayrıntılı düzenlemiştir. Yapılan düzenlemeler yargılamanın daha doğru, amacına uygun ve etkin yürütülmesine, davaların hızlı, basit ve en az giderle görülmesine hizmet etme amacı taşımaktadır. Bu sistem içerisinde dava dilekçesiyle çizilen sınırlar, ön inceleme tutanağıyla sabitlenen uyuşmazlık ve bu çerçevede tamamlanan tahkikat sınırlarının kısmen ıslah yoluyla davaya yeni bir talebin eklenmesiyle aşılması, HMK'nın davacının ve davalının yargılama sırasındaki haklarını en iyi şekilde ve eşit koşullarda teminat altına almaya çalışan dengeleyici sistemine aykırı

olacaktır. Nitekim bu kurumların meşru amacına ve sınırlarına uygun hareket edilmesi işlevselliklerini artıracaktır. Kaldı ki, kanunun varlığı kadar uygulanmasının da hukuki belirlilik taşıması gerekmektedir.

Tüm bu açıklamalar kapsamında yapılan görüşmeler sonucu; hukuk yargılamasında dava dilekçesinde yer almayan bir talebin kısmen ıslah yoluyla davaya dâhil edilemeyeceğine karar verilmiştir.

1. GİRİŞ

A. İçtihatları Birleştirme Başvurusu

Yargıtay Birinci Başkanlığına sunulan 07.11.2019 tarihli dilekçe ile; hukuk davalarında dava dilekçesinde talep edilmeyen bir alacak kaleminin, talebin veya istemin ıslal le talep edilip edilemeyeceği konusunda Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. 1. Hukuk Dairesi. 2 hıktık Dairesi. 3. Hukuk Dairesi, II. Hukuk Dairesi, (Kapatılan) 13. Hukuk Dairesi Kapatılan) 14. Hukuk Dairesi, (Kapatılan) 15. Hukuk Dairesi, (Kapatılan) 16. Hukuk Dairesi Kapatılan) 17. Hukuk Dairesi, (Kapatılan) 19. Hukuk Dairesi. (Kapatılan) 21. Hukuk Dairesi Kapatılan) 22. Hukuk Dairesi ve (Kapatılan) 23. Hukuk Dairesinin kararları ile 4. Hukuk dairesi, 9. Hukuk Dairesi, 11. Hukuk Dairesi. (Kapatılan) 14. Hukuk Dairesi ve (Kapatılan H. Hukuk Dairesinin kararları arasında görüş ve uygulama farklılığı bulunduğu belirtilerel ırtaya çıkan görüş aykırılığının içtihatların birleştirilmesi yoluyla giderilmesi talebindi bulunulmuştur.

B. İçtihatları Birleştirmenin Konusu

Yargıtay Birinci Başkanlık Kurulunun 16.09.2021 tarihli ve 254 sayılı karan ile; koni le ilgili olarak görüş aykırılığı bulunduğu ve farklı uygulamaların sürdürüldüğü sonucum /arıklığından aykırılığın İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulunca giderilmesi gerektiğine ve raportör üye görevlendirilmesine karar verilmiştir.

İçtihadı Birleştirmenin konusu Yargıtay Birinci Başkanlık Kurulunun 19.01.202(tarihli ve 9 sayılı kararı ile;

"Hukuk yargılamasında dava dilekçesinde yer almayan bir talebin kısmen ısla yoluyla davaya dâhil edilip edilemeyeceği" olmak belirlenmiştir.

C. Görüş Aykırılığının Giderilmesi İstemine Konu Kararlar

1.Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararları

-29.06.2011 tarihli vc 2011/1-364 Esas, 2011/453 Karar

-15.06.2016 tarihli vc 2014/4-1193 Esas, 2016/800 Karar

15.02.2017 tarihli vc 2015/7-917 Esas, 2017/265 Karar

2.Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararları

- 25.04.2018 tarihli vc 2017/1657 Esas, 2018/9469 Karar

- 20.06.2018 tarihli ve 2018/249 Esas, 2018/11336 Karar
- 27.06.2018 tarihli ve 2015/13471 Esas, 2018/11565 Karar
- 12.11.2018 tarihli ve 2018/4576 Esas, 2018/14351 Karar

3.Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Kararları

- 21.03.2016 tarihli vc 2016/4434 Esas, 2016/5409 Karar
- 18.04.2016 tarihli ve 2015/20046 Esas, 2016/7837 Karar
- 03.05.2016 tarihli vc 2015/21783 Esas, 2016/8833 Karar
- 19.12.2017 tarihli ve 2016/6290 Esas, 2017/14824 Karar

4.Yargıtay 3. Hukuk Dairesi Kararları

- 01.10.2018 tarihli ve 2016/21272 Esas 2018/9316 Karar
- 30.10.2018 tarihli ve 2017/166 Esas 2018/10749 Karar
- 14.01.2019 tarihli ve 2018/7705 Esas 2019/25 Karar
- 16.04.2019 tarihli ve 2019/1658 Esas, 2019/3420 Karar

5.Yargıtay 4. Hukuk Dairesi Kararları

-14.03.2013 tarihli ve 2012/5120 Esas 2013/4672 Karar

6.Yargıtay 9. Hukuk Dairesi Kararlan

- 04.04.2019 tarihli ve 2016/21071 Esas 2019/7826 Karar
- 13 05.2019 tarihli ve 2016/1708 Esas, 2019/10619 Karar
- 16.05.2019 tarihli ve 2016/1479 Esas, 2019/11319 Karar
- 24 06.2019 tarihli ve 2016/4901 Esas, 2019/13972 Karar

7.Yargıtay 11. Hukuk Dairesi Kararları

- 16.06.2016 tarihli ve 2015/12759 Esas, 2016/6702 Karar
- 12.03.2018 tarihli ve 2016/9097 Esas, 2018/1862 Karar
- 07.02.2019 tarihli ve 2017/1428 Esas, 2019/969 Karar

8.Yargıtay (Kapatılan) 13. Hukuk Dairesi Kararları

-20.02.2017 tarihli vc 2015/16658 Esas, 2017/2065 Karar
-26.06.2018 tarihli ve 2015/41964 Esas, 2018/7262 Karar
-08.10.2018 tarihli ve 2016/108 Esas, 2018/9096 Karar

9. Yargıtay (Kapatılan) 14. Hukuk Dairesi Kararları -19.04.2017 tarihli ve 2016/18980 Esas, 2017/3241 Karar - 09.10.2018 tarihli ve 2018/214 Esas, 2018/6518 Karar - 29.05.2019 tarihli ve 2018/5804 Esas, 2019/4900 Karar

10. Yargıtay (Kapatılan) 15. Hukuk Dairesi Kararları - 27.06.2016 tarihli vc 2016/1804 Esas, 2016/3680 Karar -14.09.2017 tarihli ve 2017/740 Esas, 2017/2980 Karar, -18.01.2018 tarihli ve 2017/1428 Esas, 2018/89 Karar

11. Yargıtay (Kapatılan) 16. Hukuk Dairesi Kararları

- 26.12.2018 tarihli ve 2018/1077Esas, 2018/8336 Karar
- 28.01.2019 tarihli vc 2016/4308 Esas, 2019/329 Karar
- 05.04.2019 tarihli ve 2016/4082 Esas, 2019/1423 Karar
- 02.05.2019 tarihli ve 2016/4866 Esas, 2019/3293 Karar

12. Yargıtay (Kapatılan) 17. Hukuk Dairesi Kararları

-16.07.2018 tarihli ve 2015/13133 Esas, 2018/7216 Karar -18.03.2019 tarihli ve 2016/8113 Esas, 2019/3077 Karar

-06.05.2019 tarihli 2016/12622 Esas, 2019/5488 Karar

-24.06.2019 tarihli ve 2016/18576 Esas, 2019/7833 Karar

13.Yargıtay (Kapatılan) 19. Hukuk Dairesi Kararları

-25.05.2017 tarihli ve 2016/18777 Esas, 2017/4176 Karar -17.05.2018 tarihli ve 2016/11215 Esas, 2018/2790 Karar

14.Yargıtay (Kapatılan) 21. Hukuk Dairesi Kararları

- 22.09.2014 tarihli ve 2014/9885 Esas, 2014/18111 Karar
- 15.06.2017 tarihli ve 2017/2606 Esas, 2017/5541 Karar
- 26.09.2017 tarihli ve 2016/4222 Esas, 2017/6873 Karar -21.11.2017 tarihli ve 2016/9596 Esas, 2017/9558 Karar
- 23.01.2019 tarihli ve 2018/871 Esas, 2019/404 Karar
- 18.06.2019 tarihli ve 2018/2847 Esas, 2019/4506 Karar,
- **5.Yargıtay (Kapatılan) 22. Hukuk Dairesi Kararları**
- 13.03.2018 tarihli ve 2017/18607 Esas, 2018/6482 Karar
- 20.02.2019 tarihli ve 2017/20163 Esas, 2019/3790 Karar
- 13.05.2019 tarihli ve 2017/21984 Esas, 2019/10500 Karar
- **6.Yargıtay (Kapatılan) 23. Hukuk Dairesi Kararlan**

-19.03.2019 tarihli ve 2016/4371 Esas, 2019/1061 Karar

-08.05.2019 tarihli ve 2016/4754 Esas, 2019/1824 Karar

D. Dairelerin Görüş Özetleri

İçtihatların birleştirilmesi talebinin ön değerlendirmesi aşamasında kararları arasında içtihat aykırılığı bulunan Hukuk Genel Kurulu ile Özel Dairelerin görüşlerine başvurulmuştur.

1 . Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun Görüş Yazısı

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Başkanlığının 04.03.2021 tarihli ve 35613334 - 2020/153-26 sayılı yazısı ile;

"...Islah, karşı tarafın onayına ve yargıcın kararına bağlı olmaksızın bir tarafın usule ilişkin yaptığı işlemleri, gerekli giderleri vermek koşuluyla yasada belirtilen süre içerisinde yöntemine uygun biçimde tamamen veya kısmen düzeltilmesini sağlayan hukuksal bir işlemdir. Eş söyleyişle ıslah, iyi niyetli tarafın davayı açtıktan veya kendisine karşı bir dava açıldıktan sonra öğrendiği olgularla ilgili yanlışlıklarını düzeltmesine, eksiklikleri tamamlamasına, bu çerçevede yeni deliller sunabilmesine olanak sağlayan bir kurumdur (YİBK'nın 04.02.1948 tarih ve 1944/10 E., 1948/3 K.).

Yargıtay Hukuk Genel Kumlunun konu ile ilgili kararlan ekte sunulmuştur.

Özellikle aynı hukuki ilişkiden kaynaklanan ve birden fazla alacak kalemi içeren alacak davalarında (iş ilişkisi gibi) alacak kalemlerinden birinin daha sonra ortaya çıkması veya öğrenilmesi hâlinde bu eksikliğin ıslah yolu ile

tamamlanabileceği ve bunun usul ekonomisine uygun olduğu düşünülebilir. Ancak konu tartışmalı olup, Hukuk Genel Kumlu ile Yargıtay Hukuk Daireleri kararları arasında içtihat farklılığı çok açık şekilde görüldüğünden içtihatların birleştirilmesi gerektiği düşünülmektedir... " şeklinde görüş bildirilmiştir.

2 .Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin Görüş Yazısı

Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Başkanlığının 28.11.2019 tarihli ve 12744748/2019-1053 sayılı yazısı ile;

"...Uygulamada Yargıtay Hukuk Genel Kumlu ve Dairelerin büyük çoğunlukla kararında "... *Dava konusu edilmeyen bir şeyin ıslah yoluyla davaya ithaline ve dava konusu haline getirilmesine yasal açıdan olanak bulunmamaktadır."* ilkesi benimsenmiştir. Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin içtihatlarında farklılık yoktur. Yargılayın diğer dairelerinde az da olsa farklı uygulamalarına rastlanmıştır. Dairemizde bu konuda görüşbirliği yoktur. Bir kısım üyeler hiç bir şekilde ıslahla yeni bir talep ekleyemeyeceğini savunurken, Sayın Başkan ve bir kısım üyeler tam ıslah ile bunun mümkün olacağı görüşündedir.

Sonuç itibarıyla; talep konusunda ıslahın tamamen veya kısmen olması hususları da gözetilerek içtihatların birleştirilmesi yoluna gidilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir..." şeklinde görüş bildirilmiştir.

3 .Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin Görüş Yazısı

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Başkanlığının 17.12.2019 tarihli ve 87891583/2019/1113 sayılı yazısı ile;

"...Dairemizin 2018 yılına kadar dava dilekçesinde talep edilmeyen bir alacak kaleminin ıslahla istenemeyeceği yönünde istikrarlı şekilde kararlar vermiş olup, 2018 yılından itibaren ise dava dilekçesinde talep edilmeyen alacak kaleminin tam ıslahla istenebileceği yönünde oybirliği ile kararlar vermektedir. Uygulamada Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ve Daireler arasında bu hususta verilen kararlar arasında farklılıklar bulunduğu anlaşılmaktadır.

Bu sebeple talep konusunda ıslahın tamamen veya kısmen olması hususu da gözetilerek içtihatların birleştirilmesi yoluna gidilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir..." şeklinde görüş bildirilmiştir.

4 .Yargıtay 3. Hukuk Dairesinin Görüş Yazısı

Yargıtay 3. Hukuk Dairesi Başkanlığının 24.02.2020 tarihli ve 92489857-2020/182- 74 sayılı yazısı ile;

"...Dairemizin konuya ilişkin yerleşik içtihatları; 6100 sayılı HMK'nın 26. maddesi ve aynı Kanun'un 176. ve devamı maddeleri kapsamında, ıslahla kastedilenin dava konusu edilen hususların genişletilmesi veya değiştirilmesi olduğu, dava konusu edilmeyen bir istemin dava kapsamına alınamayacağı ve ıslahla dava konusu haline getirilmesine yasal açıdan olanak bulunmadığı, dolayısıyla dava dilekçesinde talep edilmeyen bir alacağın ıslah dilekçesi ile istenilmesinin mümkün olmadığı yönündedir. Dairemizce bu konuda verilen kararlar ekte gönderilmiştir.

Dairemizce; Daireler arasında bu konuda görüş birliğinin bulunmaması

nedeni ile görüş istenilen bu konuda içtihadı birleştirmenin gerekli olduğu düşünülmektedir..." şeklinde görüş bildirilmiştir.

5,Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin Görüş Yazısı

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi Başkanlığının 29.06.2020 tarihli ve 88925992 - 2020/416- 157 sayılı yazısı ile;

"...Dairemiz, 27/05/2008 tarihli ve 2007/9135 Esas, 2008/7169 K. sayılı ilamında; " *HUMK'nun 87/son cümle uyarınca ıslah yolu ile müddeabihin arltırılamayacağı hükmünün Anayasa Mahkemesi tarafından iptalinden sonra, davacı tarafın ıslah dilekçesi ile ek davaya konu olabilecek istemlerini aynı davada ıslah yoluyla istemesine olanak tanınmıştır. Islah istemi, yeni bir dava olup somut olay itibarıyla davacı taraf harcını yatırmak suretiyle ıslah dilekçesi ile yeni bir dava açarak manevi zararının da hüküm altına alınmasını istemiştir. Şu durumda davacıların manevi tazminat isteminde bulunmadıkları ve usulünce açılmış dava bulunmadığından söz edilemez. Mahkemece davacıların manevi tazminat istemlerinin varlığı kabul edilerek, yapılacak araştırma sonucunda bu kalem istemlerinin de belirlenerek hüküm altına alınması gerekir..."* şeklinde gerekçe ile talep sonucuna ıslah yoluyla ek taleplerin yapılabileceği kabul edilmiştir].

Ancak, bir kısım kararlarında ise; dava dilekçesinde talep edilmeyen bir zarar kaleminin ıslah yoluyla da olsa davaya dâhil edilemeyeceği, asıl davanın yanında yeni bir davanın aynı dava içerisinde görülmesine yasal olanak bulunmadığı kabul edilmiştir.

Dairemizde yapılan değerlendirme sonucunda; dava konusu değişikliği, istem sonucunun tamamen değiştirilmesi şeklinde olabileceği gibi, istem sonucuna yeni bir talep eklenmesi şeklinde de olabileceği; asıl dava dilekçesinde birlikte talep imkânı varken unutulması yahut başka bir gerekçe ile dava edilmemiş olması dikkate alınmaksızın, usulüne uygun ıslah dilekçesi ile harcı da yatırılmak suretiyle ek taleplerin (dava) asıl dava ile birlikte hüküm altına alınmasının istenebileceği sonucuna varılmıştır.

Gerek Dairemiz kararları arasındaki çelişki gerekse Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ve Yargıtayın diğer Dairelerinin farklı uygulamaları dikkate alındığında bu konuda içtihadı birleştirme yoluna gidilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir...." şeklinde görüş bildirilmiştir.

6 .Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin Görüş Yazısı

Yargıtay 9. Hukuk Dairesi Başkanlığının 13.07.2020 tarihli ve 15802185 - 2020/90- 190 sayılı yazısı ile;

"...Dairemiz görev alanında olan işçilik alacakları ve tazminatlar genel olarak, HMK'nın 110. maddesi kapsamında davaların yığılması şeklinde talep konusu yapılmaktadır. Hemen her iş davasında; kıdem tazminatı, ihbar tazminatı, yıllık izin ücreti, fazla çalışma ücreti, hafta tatili ücreti, ulusal bayram ve genel tatil ücreti gibi işçilik alacakları talep edilmektedir. Ücretin ekleri devreye girdiğinde çok daha fazla sayıda alacak kalemi talep edilebilmektedir.

Bazen dava dilekçesinde vakıalar açıklandığı ve hukuki sebepler gösterildiği halde bir alacak kalemi unutulmakta ve buna rağmen bilirkişi hesaplama yaptığında ıslah yoluyla diğer alacak kalemlerinde miktar arttırıldığında dava dilekçesinde talep edilmeyen alacak için de istekte bulunulabilmekte ve harç yatırılmaktadır.

Islah, hatalı şekilde yapılan usul işleminin düzeltilmesi anlamına geldiğinden, dava dilekçesinde talep edilmeyen bir alacağın ıslah yoluyla istenmesine bir engelin bulunmadığı kabul edilmelidir. Zira kanunda böyle bir husus açıkça yasaklanmamış ve ıslah yoluyla davanın taraflarından her birine birer defa yaptıkları hataları düzeltme imkânı tanınmıştır.

Islah yoluyla dava konusu miktarların arttırılmasını yasaklayan kuralın (HUMK 87/son) Anayasa Mahkemesi tarafından iptalinden sonra ıslah yoluyla dava konusu miktarların arttırılması mümkün hale gelmiş ve Yargıtay uygulaması ile arttırılan miktarlar bakımından kısmî dava yerine talep artışı tarihinden itibaren faiz yürütülmeye başlanmıştır. Yine miktar itibarıyla artış yapılan kısım yönünden zamanaşımı definin yasal süresi içinde ileri sürülmesi imkânı tanınmıştır. Bu haliyle ek davaya konu olabilecek taleplerin ıslah yoluyla yargılamaya getirilmesi sağlanmış, ek davaya karşı ileri sürülebilecek tüm hususlar imkân dâhilinde sayılmış ve bu yöntemle usul ekonomisi sağlanmıştır. Çok sayıda yeni dava bu uygulama ile önlenmiş ve devam eden yargılama içinde ek talepler bakımından da uyuşmazlığın çözümü imkânı getirilmiştir.

Kaldı ki, ıslahın kötüniyetli olarak ve davayı uzatma amaçlı yapılması halinde ise kanun koyucu hâkime ıslahı dikkate almadan karar verebilme imkânı tanımıştır.

İş yargılamasında sıkça karşımıza çıkan bu uygulama dava dilekçesinde unutulan bir alacak kaleminin sonradan yeni bir dava ile istenmesi yerine, aynı delillerle ispatı mümkün olduğu üzere açılmış bulunan davada ıslah yoluyla ileri sürülmesi usul ekonomisi ve işçinin korunması ilkesine son derece uygundur.

İlk kez ıslah yoluyla talep edilen alacak kalemi bakımından davalı tarafın her türlü defi ve itiraz hakkını kullanması mümkün olup, davalı açısından da herhangi bir hak kaybı ortaya çıkmayacaktır. Islahla talep edilen alacak kalemi bakımından faiz başlangıcı, -daha önce bir temerrüt söz konusu değilse- talep tarihi olarak dikkate alınacaktır.

Yukarıda sözü edilen mevzuatın genel mantığı ve ıslah dilekçesinde ek bir talebin getirilmesinin yasaklanmamış olması karşısında; nasıl ki miktar yönünden talep artışı yapılabiliyorsa, yeni bir tazminat ve alacak kaleminin ilk kez ıslah dilekçesinde istenmesinin usul ekonomisine katkı sağladığı sonucuna varılmaktadır.

Dairemizin istikrarlı uygulamasına göre, ıslah dilekçesinde açıkça talep edilmek ve harcı yatırılmak kaydıyla dava dilekçesinde sözü edilmeyen bir alacak kalemi istenebilmekte ve yargılamanın uzamasına neden olan sorunların bir kısmı bu yolla çözümlenmektedir.

Sonuç: Yargıtay 4. Hukuk Dairesi uygulaması Dairemiz ile aynı doğrultuda olup, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, Yargıtay 14. Hukuk

Dairesi ve Yargıtay 21. Hukuk Dairesinin zaman zaman verdiği kararlar ıslah ile ek bir talebin dinlenebileceği yönündedir. Ancak Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ile Yargıtayın diğer Hukuk Daireleri uygulamalarına göre dava dilekçesinde talep edilmeyen bir alacağın ıslah yoluyla da yargılamaya getirilmesi mümkün görülmemektedir.

Açıkladığımız nedenlerle aralarında Dairemizin de bulunduğu Yargıtay Hukuk Daireleri kararları arasında içtihat farklılığı bulunduğundan, içtihatların giderilmesi gerektiği..." şeklinde görüş bildirilmiştir.

7 . Yargı t ay 10. Hukuk Dairesinin Görüş Yazısı

Yargıtay 10. Hukuk Dairesi Başkanlığının 19.02.2021 tarihli ve 29973121-2021/151- 81 sayılı yazısı ile;

"...Islah kurumu, HMK md. 176-182 hükümlerinde düzenlenmiştir. HMK md. 176/1'de, tarafların evvelce yapmış oldukları usul işlemlerini tamamen veya kısmen ıslah edebilecekleri düzenlenmiştir. Maddeye göre ıslah yapabilmek için; taraflarca yapılmış bir usul işlemi bulunmalı ve bu işlemde tamamen veya kısmen düzeltilecek bir hata veya eksiklik bulunmalıdır.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 176. ve devamı hükümleri dikkate alındığında, ıslahla kastedilenin; dava konusu edilen hususların genişletilmesi ve değiştirilmesi imkânı olup, dolayısıyla dava konusu edilmeyen bir şeyin ıslah yoluyla davaya dâhil edilerek dava konusu haline getirilmesine yasal imkân bulunmamaktadır.

Daireler arasında bu konuda görüş birliğinin olmaması nedeniyle içtihatların birleştirilmesi yoluna gidilmesinin uygun olacağı..." şeklinde görüş bildirilmiştir.

8 .Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin Görüş Yazısı

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi Başkanlığının 22.09.2020 tarihli ve 73952838 - 2020/759 sayılı yazısı ile;

"...Davacı taraf dava dilekçesindeki talebi büsbütün değiştirebileceğine göre, o davayla ilgili olmak, maddi vakıaları değiştirmemek ve kötü niyetli olmamak koşuluyla, tahkikat bitinceye kadar önceki talebine, faiz, faizin türü, başlangıcı, manevi tazminat talebi gibi yeni ve ek taleplerde bulunabileceği düşünülmektedir. Dairemizin ekte yer alan konuya ilişkin son içtihatları da bu yöndedir.

Bununla birlikte Dairemizin Başkan ve bir kısım üyeleri kısmi ıslahta *"müddeabihin artırılabilmesi mümkün ise de çeşitlendirilmesinin mümkün olmadığı"* görüşündedir.

Gerek Dairemiz içtihatları, gerekse diğer dairelerin içtihatları arasında konuya ilişkin önemli görüş ayrılıkları bulunduğundan, bu farklılıkların içtihatların birleştirilmesi yoluyla giderilmesinde yarar bulunduğu düşünülmektedir..." şeklinde görüş bildirilmiştir.

9 .Yargıtay (Kapatılan) 14. Hukuk Dairesinin Görüş Yazısı

Yargıtay (Kapatılan) 14. Hukuk Dairesi Başkanlığının 30.10.2020 tarihli ve 50885836 -2020/735-335 sayılı yazısı ile;

"...Davacının ıslah dilekçesi ile açılan davadaki taleplerinin yanında dava dilekçesinde dile getirilmeyen bir alacak kaleminin de hükme bağlanmasını istemiş olması halinde bu yeni istem 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunun 119. ve devamı maddelerinde düzenlenen dava açma prosedürüne ilişkin usuli şartları taşımaması nedeniyle ek dava olarak da nitelendirilemez.

Dairemizin genel olarak uygulaması bu doğrultu da olup 2018/214 Esas ve 2018/6518 Karar sayılı ilam da ise farklı bir sonuca varılmıştır.

Daire kararları ve Hukuk Genel Kurulu kararları arasında içtihat farklılıkları bulunduğundan içtihat farklılığının içtihatları birleştirme kararı ile giderilmesinin uygun olacağı mütalaa edilmektedir..." şeklinde görüş bildirilmiştir.

10 .Yargıtay (Kapatılan) 15. Hukuk Dairesinin Görüş Yazısı

Yargıtay (Kapatılan) 15. Hukuk Dairesi Başkanlığının 17.11.2020 tarihli ve 21317395 -2020/694 sayılı yazısı ile;

"...6100 sayılı HMK'nın 176 ve devamı maddelerinde düzenlenmiş olan ıslah; taraflardan birinin usule dair bir işlemini kısmen veya tamamen düzeltmesine olanak tanıyan bir yöntem olup, iddia ile savunmanın genişletilmesi yasağının istisnalarından biridir. Islah müessesesi, dava değiştirme, başka deyişle iddia ve müdafaanın değiştirilmesi veya genişletilmesi yasağını bertaraf eden bir imkân olmakla, bu suretle, aslında yasal itirazla karşılaşabilecek olan herhangi bir taraf muamelesi, ıslah kurumunun yardımıyla artık bu itirazı davet etmeksizin yapılabilmektedir. Kural olarak, dava açıldıktan sonra sebebinde, delillerde ve diğer hususlarda usule dair işlemlerin ıslah yoluyla düzeltilmesi mümkün olduğu gibi davanın konusunda da ıslah mümkündür. HMK'nın 176. maddesinde ıslahla kastedilen, davaya konu edilen hususların genişletilmesi ve değiştirilmesidir. Dava konusu edilmeyen bir şeyin kısmi ıslah yoluyla davaya ithaline ve davaya konu haline getirilmesine yasal açıdan olanak bulunmamaktadır.

Dairemizin istikrar kazanmış ekte sunulan emsal içtihatlarında açıklandığı gibi dava konusu edilmeyen bir şeyin kısmi ıslah yoluyla davaya ithaline ve davaya konu haline getirilmesine yasal açıdan olanak bulunmadığı kabul edilmekte ise de emsal olarak sunulan Yüksek 4. Hukuk Dairesi ve 9. Hukuk Dairesinin kararıyla içtihat aykırılığı bulunduğundan içtihatların birleştirilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir..." şeklinde görüş bildirilmiştir.

11 .Yargıtay (Kapatılan) 16. Hukuk Dairesinin Görüş Yazısı

Yargıtay (Kapatılan) 16. Hukuk Dairesi Başkanlığının 17.12.2020 tarihli ve 12622234-436-54 sayılı yazısı ile;

"...Dairemizin yerleşik içtihatları ve halen devam eden uygulaması; *"ıslahla kastedilenin dava konusu edilen hususların genişletilmesi ya da değiştirilmesi olup, dava konusu edilmeyen bir şeyin ıslah yolu ile davaya ithal edilerek dava konusu edilmesine olanak bulanmadığı"* şeklinde olup, bu konudaki kararlarımıza ait örnekler ektedir.

Dairemiz kararları ile Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararları aynı doğrultuda olmakla beraber, farklı Daire uygulamaları dikkate alındığında bu

konuda içtihatların birleştirilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir...." şeklinde görüş bildirilmiştir.

12 .Yargıtay (Kapatılan) 17. Hukuk Dairesinin Görüş Yazısı

Yargıtay (Kapatılan) 17. Hukuk Dairesi Başkanlığının 05.01.2021 tarihli ve 40297657-2021/5 sayılı yazısı ile;

"...HMK 176 ve devamı maddeleri hükümleri incelendiğinde dava konusu edilmeyen bir şeyin kısmi ıslah yoluyla dava konusu haline getirilmesi yasal açıdan mümkün değildir.

Dairemiz HMK hükümlerine göre dava dilekçesinin (davanın aydınlanması) açıklattırılması hususu dışında açıkladığımız yasal düzenlemeye göre *dava konusu edilmeyen bir şeyin kısmi ıslah yoluyla dava konusu haline getirilmeyeceği"* yönünde içtihat oluşturmuştur. İçtihatların birleştirilmesi yoluna gidilecek ise bu yönde içtihatların birleştirilmesi..." [gerektiği] şeklinde görüş bildirilmiştir.

II. ÖN SORUN

Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kumlunda yapılan görüşmeler sırasında; içtihadı birleştirme konusunun *"Hukuk yargılamasında dava dilekçesinde yer almayan maddi vakıa ve hukuki ilişki ile bağlantılı olmayan bir talebin kısmen ıslah yoluyla davaya dâhil edilip edilemeyeceği"* olarak belirlenmesi gerektiği ön sorun olarak ileri sürülmüş üçte ikiyi aşan oy çokluğuyla ön sorun bulunmadığına karar verilerek işin esasının incelenmesine geçilmiştir.

III. İÇTİHADI BİRLEŞTİRME KONUSU İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEME, KAVRAM VE KURUMLAR

A. MEVZUAT

1.6100 SAYILI HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNU (HMK)

Yargılamaya Hâkim Olan İlkeler

Tasarruf ilkesi

MADDE 24- (1) Hâkim, iki taraftan birinin talebi olmaksızın, kendiliğinden bir davayı inceleyemez ve karara bağlayamaz.

(2) Kanunda açıkça belirtilmedikçe, hiç kimse kendi lehine olan davayı açmaya veya hakkını talep etmeye zorlanamaz.

(3) Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri dava konusu hakkında, dava açıldıktan sonra da tasarruf yetkisi devam eder.

Taraflarca getirilme ilkesi

MADDE 25- (1) Kanunda öngörülen istisnalar dışında, hâkim, iki taraftan birinin söylemediği şeyi veya vakıaları kendiliğinden dikkate alamaz ve onları hatırlatabilecek davranışlarda dahi bulunamaz.

(2) Kanunla belirtilen durumlar dışında, hâkim, kendiliğinden delil toplayamaz.

Taleple bağlılık ilkesi

MADDE 26- (1) Hâkim, tarafların talep sonuçlarıyla bağlıdır; ondan fazlasına veya başka bir şeye karar veremez. Duruma göre, talep sonucundan daha

azına karar verebilir.

(3) Hâkimin, tarafların talebiyle bağlı olmadığına ilişkin kanun hükümleri saklıdır.

Hukuki dinlenilme hakkı

MADDE 27- (1) Davanın tarafları, müdahiller ve yargılamanın diğer ilgilileri, kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakkına sahiptirler.

(4) Bu hak;

a) Yargılama ile ilgili olarak bilgi sahibi olunmasını,

b) Açıklama ve ispat hakkını,

c) Mahkemenin, açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesini ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesini,

içerir.

Usul ekonomisi ilkesi

MADDE 30- (1) Hâkim, yargılamanın makul süre içinde ve düzenli bir biçimde yürütülmesini ve gereksiz gider yapılmamasını sağlamakla yükümlüdür.

Davaların yığılması

MADDE 110- (1) Davacı, aynı davalıya karşı olan, birbirinden bağımsız birden fazla asli talebini, aynı dava dilekçesinde ileri sürebilir. Bunun için, birlikte dava edilen taleplerin tamamının aynı yargı çeşidi içinde yer alması ve taleplerin tümü bakımından ortak yetkili bir mahkemenin bulunması şarttır.

Ön İnceleme

Ön incelemenin kapsamı

MADDE 137- (1) Dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra ön inceleme yapılır. Mahkeme ön incelemede; dava şartlarını ve ilk itirazları inceler, uyuşmazlık konularını tam olarak belirler, hazırlık işlemleri ile tarafların delillerini sunmaları ve delillerin toplanması için gereken işlemleri yapar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda onları sulhe veya arabuluculuğa teşvik eder ve bu hususları tutanağa geçirir.

(2) Ön inceleme tamamlanmadan ve gerekli kararlar alınmadan tahkikata geçilemez ve tahkikat için duruşma günü verilemez.

Ön inceleme duruşması

MADDE 140- (1) Hâkim, ön inceleme duruşmasında, dava şartlan ve ilk itirazlar hakkında karar verebilmek için gerekli görürse tarafları dinler; daha sonra, tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları tek tek tespit eder.

(3) Uyuşmazlık konularının tespitinden sonra hâkim, tarafları sulh ve arabuluculuğun esasları, süreci ve hukuki sonuçları hakkında aydınlatarak sulhe veya arabuluculuğa teşvik eder; bu konuda sonuç alınacağı kanaatine varırsa, bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma günü tayin eder.

(4) Ön inceleme duruşmasının sonunda, tarafların sulh veya arabuluculuk faaliyetinden bir sonuç alıp almadıkları, sonuç alamadıkları takdirde anlaşamadıkları

hususların nelerden ibaret olduğu tutanakla tespit edilir. Bu tutanağın altı, duruşmada hazır bulunan taraflarca imzalanır. Tahkikat bu tutanak esas alınmak suretiyle yürütülür.

(5) Ön inceleme tek duruşmada tamamlanır. Zorunlu olan hâllerde bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma günü tayin edilir.

(6) (Değişik:22/7/2020-7251/14 md.) 139 uncu madde uyarınca yapılan ihtara rağmen dilekçelerinde gösterdikleri belgeleri sunmayan veya belgelerin getirtilmesi için gerekli açıklamayı yapmayan tarafın bu delillere dayanmaktan vazgeçmiş sayılmasına karar verilir.

İddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi

MADDE 141- (1) (Değişik:22/7/2020-7251/15 md.) Taraflar, cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçeleri ile serbestçe iddia veya savunmalarını genişletebilir yahut değiştirebilirler. Dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra iddia veya savunma genişletilemez yahut değiştirilemez.

(2) İddia ve savunmanın genişletilip değiştirilmesi konusunda ıslah ve karşı tarafın açık muvafakati hükümleri saklıdır.

Tahkikat

Tahkikatın konusu

MADDE 143- (1) Tarafların davada ileri sürdükleri bütün iddia ve savunmalar birlikte incelenir.

(3) Hâkim, muhakemeyi basitleştirmek veya kısaltmak için resen veya taraflardan birinin talebi üzerine tahkikatın her aşamasında iddia veya savunmalardan birinin veya bir kısmının diğerinden önce incelenmesine karar verebilir.

Islah ve Maddi Hataların Düzeltilmesi

Kapsamı ve sayısı

MADDE 176- (1) Taraflardan her biri, yapmış olduğu usul işlemlerini kısmen veya tamamen ıslah edebilir.

(4) Aynı davada, taraflar ancak bir kez ıslah yoluna başvurabilir.

Islahın zamanı ve şekli

MADDE 177- (1) Islah, tahkikatın sona ermesine kadar yapılabilir.

(5) (Ek:22/7/2020-7251/18 md.) Yargıtayın bozma kararından veya bölge adliye mahkemesinin kaldırma kararından sonra dosya ilk derece mahkemesine gönderildiğinde, ilk derece mahkemesinin tahkikata ilişkin bir işlem yapması hâlinde tahkikat sona erinceye kadar da ıslah yapılabilir. Ancak bozma kararına uymakla ortaya çıkan hukuki durum ortadan kaldırılamaz.

(6) Islah, sözlü veya yazılı olarak yapılabilir. Karşı taraf duruşmada hazır değilse veya ıslah talebi duruşma dışında yapılıyorsa, bu yazılı talep veya tutanak örneği, haber vermek amacıyla karşı tarafa bildirilir.

Islah sebebiyle ortaya çıkan yargılama giderleri ve karşı tarafın zararının ödenmesi

MADDE 178- (1) Islah eden taraf, ıslah sebebiyle geçersiz hâle gelen işlemler için yapılan yargılama giderleri ile karşı tarafın uğradığı ve uğrayabileceği zararları karşılamak üzere hâkimin takdir edeceği teminatı, bir hafta içinde, mahkeme veznesine yatırmak zorundadır. Aksi hâlde, ıslah yapılmamış sayılır.

(2) Karşı tarafın zararının kesin olarak tespit edilmesinden sonra, mahkeme veznesine yatırılan miktar eksikse tamamlattırılır, fazla ise iade edilir.

Islahın etkisi

MADDE 179- (1) Islah, bunu yapan tarafın teşmil edeceği noktadan itibaren, bütün usul işlemlerinin yapılmamış sayılması sonucunu doğurur.

(3) Ancak ikrar, tanık ifadeleri, bilirkişi rapor ve beyanları, keşif ve isticvap tutanakları, yerine getirilmiş olan veya henüz yerine getirilmemiş olmakla beraber, karşı tarafın yerine getireceğini ıslahtan önce bildirmiş olması koşuluyla, yeminin teklifi, reddi veya iadesi ıslah ile geçersiz kılınamaz.

(4) Şu kadar ki, ıslahtan sonra yapılacak tahkikat sonucuna göre, bu işlemlerin göz önünde tutulması gerekmiyorsa, bunlar da yapılmamış sayılır.

Davanın tamamen ıslahı

MADDE 180- (1) Davasını tamamen ıslah ettiğini bildiren taraf, bu bildirimden itibaren bir hafta içinde yeni bir dava dilekçesi vermek zorundadır. Aksi hâlde, ıslah hakkı kullanılmış sayılır ve ıslah hiç yapılmamış gibi davaya devam edilir.

Kısmen ıslah

MADDE 181- (1) Kısmen ıslaha başvuran tarafa, ıslah ettiği usul işlemini yapması için bir haftalık süre verilir. Bu süre içinde ıslah edilen işlem yapılmazsa, ıslah hiç yapılmamış gibi davaya devam edilir.

Kötüniyetli ıslah

MADDE 182- (1) Islahın davayı uzatmak veya karşı tarafı rahatsız etmek gibi kötüniyetli düşüncelerle yapıldığı deliller veya belirtilerle anlaşılırsa, mahkeme, ıslahı dikkate almadan karar verir. Ayrıca hâkim, kötüniyetle ıslaha başvuranı, karşı tarafın bu yüzden uğradığı bütün zararlarını ödemeye ve beşyüz Türk Lirasından beşbin Türk Lirasına kadar disiplin para cezasına mahkûm eder.

(8) KAVRAMLAR

1. YARGILAMAYA HAKİM OLAN İLKELER

a. Genel Açıklama

Medeni yargılama hukukunun temel amaçlarından biri, tarafların maddi hukuktan kaynaklanan sübjektif haklarını korumaktır. Konusunu da bu sübjektif hakların tanınması, ihlali hâlinde temin edilmesi veya ihlal tehlikesi durumunda korunması oluşturur. Dolayısıyla hakkı ihlal edilen veya ihlal tehlikesi bulunan kişilerin başvurusuyla kişi ile devlet arasında bir yargılama ilişkisi kurulmuş olur. Kişinin talebine göre bu ilişki dava ilişkisi, çekişmesiz yargı ilişkisi ya da geçici

hukuki koruma ilişkisi şeklinde olabilir. Medeni yargılama hukuku temelde bu ilişkiler üzerine kurulurken birtakım ilkeler de ortaya çıkmıştır. Medeni usul hukukuna hâkim olan bu ilkeler uzun yıllar süren uygulamalar sonucu varılan, Anayasa

Hukukunun yargıya ve yargısal temel haklara ilişkin ilkeleri ile medeni usul hukukunun önemli prensiplerinden oluşur. Bu ilkelerin bir kısmı Anayasada, bir kısmı usul kanunlarında açık veya örtülü olarak yer almaktadır (Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kumlunun 24.05.2019 tarihli ve 2017/8 Esas, 2019/3 Karar sayılı kararı).

Medeni usul hukukuna hâkim olan ilkelerin bir bölümü, demokratik bir hukuk devletinde doğru ve sağlıklı bir yargılamanın garantisi olup yargılama sistemlerine ve yargılama usullerine göre değişkenlik göstermeyen ilkelerdir. Bazı ilkeler ise bir yargılama sisteminin tercihlerine göre, yargılamaya yön veren ilkeler niteliğindedir (Güray Erdönmez, Nur Bolayır, Pekcanıtez Usûl Medenî Usul Hukuku, Cilt II, İstanbul, 16. Bası, Mayıs 2025, s. 1201).

Bu ilkeler Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) Birinci Kısım İkinci Bölümünden itibaren "Yargılamaya Hakim Olan İlkeler" başlığı altında düzenlemiş ve bu kapsamda *"Tasarruf İlkesi"* (md.24), *"Taraflarca Getirilme İlkesi"* (md.25/ *"Taleple Bağlılık İlkesi"* (md.26), *"Hukuki Dinlenilme Hakkı"* (md.27), *"Aleniyet İlkesi"* (md.28), *"Dürüst Davranma ve Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü"* (md.29), *"Usul Ekonomisi İlkesi"* (md.30), *"Hâkimin Davayı Aydınlatma* Ö(/evi"(md,31) olarak sıralanmıştır.

Bu ilkelerden içtihadı birleştirme konusu ile ilgili olanlara kısaca değinilecektir.

b. Tasarruf İlkesi

Medeni yargılamaya hâkim olan ilkelerden, tarafların dava açma, dava konusunu belirleme, davayı takip etme, sona erdirme, kanun yoluna başvurma veya bu başvuruyu devam ettirme hususlarında serbest olduğunu belirten tasarruf ilkesi taraf hâkimiyetini gösteren yargılama ilkesidir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 24. maddesinde düzenlenen tasarruf ilkesi gereği hâkim taraflardan birinin talebi olmaksızın kendiliğinden bir davayı inceleyip karara bağlayamaz. Dava açıp açmamak tarafların iradesine bırakılmış olup tarafların böyle bir talebi olmadan yargı organlarının harekete geçerek yargılama faaliyeti yapmaları mümkün olmayacaktır.

Yine tasarruf ilkesinin gereği hiç kimse kendi lehine olan bir davayı açmaya veya hakkını talep etmeye zorlanamaz. Bundan başka dava açılmasından sonraki aşamada da bazı istisnai durumlar hariç tarafların yargılamanın sona erdirilmesi konusundaki tasarruf yetkileri devam eder. Yine dava konusunu davacı belirleyeceğinden mahkemenin ancak davacı tarafından belirlenen konuda karar vermesi mümkündür. Davacının talep etmediği bir şey hakkında hâkim karar veremez (YİBBGK, 2017/8 E., 2019/3 K.).

Medeni usul hukukunda her ne kadar tarafların davayı açma ve sona erdirme yetkisi olsa dahi duruşmaların ne zaman yapılacağına ve delillerin ne zaman toplanacağına ilişkin tasarruf yetkisi hâkimdedir (Aziz Serkan Arslan, Medeni Usul Hukukunda Delillerin Toplanması ve Doğrudanlık İlkesi, Ankara, 2012, s. 144).

Tasarruf ilkesi maddi hukukun temel kavramlarından olan irade serbestisinin medeni usul hukukuna yansımalarından biridir. Medeni usul hukukunda, maddi hukukun tanıdığı hakkı elde etmeyi hedefleyen taraf iradesi göz ardı edilemez. Fakat taraf iradesinin medeni usul hukukunun temel ilke ve kurumlan çerçevesinde geçerli olacağını belirtmek gerekir

(Seda Kaynak, Hukuki Sebepler Arasında Terdit İlişkisi, Baki Kuru Anısına Armağan, C.II, Şubat 2025, s. 1196-1208).

c. Taraflarca Getirilme (Hazırlanma) İlkesi

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 25. maddesinde yer alan talepler ile vakıaların taraflarca mahkemeye sunulmasını esas alan taraflarca getirilme ilkesi gereği hâkim iki taraftan birinin söylemediği şeyi veya vakıaları kendiliğinden dikkate alamaz ve onları hatırlatabilecek davranışlarda bulunamaz. Kanunla belirtilen durumlar dışında hâkim, kendiliğinden delil toplayamaz.

Bu ilkenin anlamı, bir davada davanın temelini de oluşturan hükme esas teşkil edecek vakıaların ve delillerin oluşturduğu dava malzemesinin toplanması yetkisinin hâkime değil taraflara ait olduğudur. Taraflar kural olarak taleplerini dayandırdıkları iddia ve savunma vakıaları ile bunların doğruluğunu destekleyen delilleri mahkemeye bildirme sorumluluğunu taşımaktadır. Hâkim, incelemesini taraflarca kendisine bildirilmiş olan dava malzemesi üzerinde yapar ve kendisine bildirilen vakıalar çerçevesinde dava konusu olayı tespit ederek ona göre gerekli hukuk kuralını uygular. Bu ilke uyarınca hâkim, taraflarca getirilen dava malzemesini, getirildikleri şekilde hükme esas almakla yükümlüdür.

Hâkim, sadece tarafların usulüne uygun biçimde yargılamaya dâhil ettikleri vakıaları inceleme konusu yapabilir ve bu vakıalardan anlaşılan itiraz sebeplerini kendiliğinden gözetebilir. Sadece tarafların getirdiği vakıalara göre talep sonucunu inceleyebilir, tarafların ileri sürmediği vakıaları araştıramayacağı gibi bildirilmeyen veya dayanmaktan vazgeçilen vakıaları kendiliğinden hükme esas alamaz.

Taraflarca getirilme ilkesi, hâkimin soru sorma ve davayı aydınlatma ödevi (HMK md.31) çerçevesinde yumuşatılmıştır. Hâkim dava sırasında sorulması icap eden sorulan taraflara yöneltecektir. Bu soruların temel amacı, tarafların dava dosyasına sundukları malzemenin içeriğinin ve hedefledikleri usuli amacı açıklığa kavuşturmaktır. Bu bağlamda taraflar dava için önem arz eden bütün vakıalar hakkında zamanında ve tam olarak açıklama yapabilme, eksik bilgileri tamamlayabilme, delillerine işaret edebilme hakkına ulaşabileceklerdir. Hâkim dava malzemesiyle ilgili olarak kendisine bilgi verilmesini ve çelişkili veya anlaşılamayan hususların aydınlatılmasını isteyebilir (Erdönmez, Bolayır, Pekcanıtcz Usûl, C.II, s. 1235).

Delillerin getirilmesi taraflara ait bir yükümlülük iken delillerin değerlendirilmesi görevi hâkime aittir. Hâkim taraflara ve tanıklara mahkeme huzurunda yeni sorular sorabilir. Hâkim bu işlemle aynı zamanda davayı aydınlatma görevini de yerine getirmiş olur (Arslan, s.147-148).

d. Taleple Bağlılık İlkesi

Taleple bağlılık ilkesi, hâkimin tarafların talepleriyle bağlı olduğunu, talepten fazlasına veya talepten başka bir şeye karar veremeyeceğini, ancak duruma göre talep sonucundan daha azına karar verebileceğini ifade eder. Belirtmek gerekir ki, hâkim bazı durumlarda taleple bağlı değildir. Bu durumlar kanunda açıkça belirtilmiştir. Örneğin taraflar boşanmak için mahkemeye müracaat etmiş olsalar bile hâkim, Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) 170. maddesinin 3. fıkrası uyarınca topladığı delillere ve dosyanın durumuna göre ayrılığa da karar verebilir.

Taleple bağlılık ilkesinin taşıdığı ilk anlam, tarafın talep etmediği husus hakkında mahkemenin karar veremeyeceğidir. Buna göre hâkim, tarafların dilekçelerinde talep edilen hususları karşılar. Hâkimin, tarafların talep etmediği bir hususta karar vermesi mümkün değildir. Tarafın neyi talep edip etmediği ve hâkimin ne hakkında karar verip veremeyeceği dava dilekçesine bakılarak tespit edilir. Bu tespitin konusunu, istenilen hukuki sonuç oluşturur. Bu itibarla hâkimin karar verme sınırı dava dilekçesi ile belirlenmiş olur.

Taleple bağlılık ilkesinin taşıdığı ikinci anlam ise tarafın talebinden fazlasına mahkemece karar verilememesidir. Tarafın maddi hukuktan kaynaklanan bir hakkının, bazı istisnaî durumlar hariç olmak üzere sadece bir kısmını ileri sürmesine bir engel yoktur. Bu durumda mahkemece talep edilenden fazlasına karar verilemez. Taleple bağlılık ilkesine yüklenen bu anlam aynı zamanda HMK'nın 24. maddesinde ifade edilen *"tasarruf ilkesi"* ve 25. maddesinde yer alan *"taraflarca getirilme ilkesi"* ile de bağlantılıdır.

Nihayet taleple bağlılık ilkesinin üçüncü anlamı ise hâkimin talep edilenin dışında bir şeye karar verememesidir. Talep edilenden farklı bir şeye karar verememe, verilen hükmün sonuç kısmına bakılmak suretiyle tespit edilir. Buna göre talepte bulunan kişinin gerçek iradesi ile mahkemenin verdiği hükümdeki sonuç kısmının aynı olup olmadığı, talep edilenden farklı bir şeye karar verilip verilmediği bu şekilde anlaşılır.

Taleple bağlılık ilkesi medeni yargılama hukukunda bireylere ait menfaatlerin korunmasının esas olması ve tarafların eşitliği kuralının somut bir yansıma biçimidir (Süha Tanrıver, Medeni Usul Hukuku, Cilt I, Ankara, 6. Bası, Ekim 2024, s. 473).

e. Usul Ekonomisi İlkesi (Basitlik, Ucuzluk ve Çabukluk İlkesi)

Yargılama doğası gereği zamana yayılan bir süreci ifade eder. Zira hem tarafların iddia ve savunmaları ile delillerini ileri sürebilmeleri hem de hâkimin bunları değerlendirip karar vermesi zaman gerektirir. Esasen iyi bir yargılama yapılabilmesi için taraflara uygun sürelerin tanınması da bir zorunluluktur. Ne var ki, kanunlarda öngörülen sürelerin ölçüsüz bir şekilde aşılması, hukuki himaye

arayışında olan tarafların beklentilerini olumsuz etkilemekte, geciken adalet tatmin edici olmaktan uzaklaşmakla ve *"geciken adalet, adalet değildir"* özdeyişi haklılık kazanmaktadır. Bu bakımdan, yargılamanın makul (uygun) sürede gerçekleştirilmesi önem kazanmaktadır (Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz, Emel Hanağası, Medenî Usul Hukuku, Ankara,ll. Baskı, 2025, s. 153).

Kaynağını 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın (Anayasa) 141. maddesinde *"Duruşmaların Açık ve Kararların Gerekçeli Olması" başlığı altında düzenlenen "Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.*" hükmünden alan usul ekonomisi ilkesi HMK'da hâkimin, yargılamanın makul süre içinde ve düzenli bir biçimde yürütülmesini ve gereksiz gider yapılmamasını sağlamakla yükümlü olması şeklinde açıklanmıştır (HMK md. 30). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin *"Adil Yargılanma Hakkı "* başlıklı 6. maddesinde de herkesin kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahip olduğu belirtilerek makul süre kavramı ile usul ekonomisi ilkesine atıfta bulunulmuştur.

Usul ekonomisi ilkesinin üç unsurunun olduğunu söylemek mümkün olup bunlar basitlik, ucuzluk (gereksiz gider yapılmaması) ve yargılamanın mümkün olabildiği ölçüde en kısa süre (makul süre) içerisinde yapılıp sonuçlandırılması olarak sıralanabilir. Bu unsurları

ile davanın her aşamasında uygulama alanı bulan ve herkesin uymakla yükümlü olduğu usul ekonomisi ilkesi en yalın ifadeyle yargılamaların makul süre içinde, düzenli bir şekilde ve gereksiz gider yapılmadan gerçekleştirilmesini sağlamayı amaçlar.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda da davaların usul ekonomisine uygun şekilde çözüme kavuşturulmasına hizmet eden kurumlar düzenlenmiş olmakla tahkikat aşamasını kanunda öngörülen gerçek kimliğine kavuşturmak için HMK'da ön inceleme kurumu sevk edilmiş, tarafların ve davaya bakan hâkimin ön inceleme aşamasının gereklerine uygun şekilde davranması hâlinde dava malzemesi tahkikat aşamasına geçilmeden önce büyük ölçüde toplanmış olacağı için davaları daha kısa sürede sonuçlandırmak mümkün olabilecektir. Hâkimin dava şartları ve ilk itirazlar hakkında dosya üzerinden karar verebilmesi usul ekonomisine hizmet edebilecek bir başka düzenlemedir (HMK md. 138). Hâkimin tarafların gösterdikleri tanıklardan bir bölümünü dinledikten sonra ihtilaflı vakıa hakkında kanaat edindiği takdirde tanık listesinde yer alan kalan tanıkları dinlemekten vazgeçebilecek olması da (HMK md. 241) gerek zaman emek gerekse masraftan tasarruf edilmesine katkı sağlayabilecek bir başka hükümdür. Dava konusunun devri, iradi taraf değişikliğine izin verilmesi, davaların birleştirilmesi de davaların usul ekonomisine uygun şekilde çözüme kavuşturulmasına hizmet eden kurumlardır (Erdönmez, Bolayır, Pekcanıtez Usûl, C.II, s. 1361-1366).

Usul ekonomisi ilkesine hizmet eden teksif ilkesi ise tarafların iddia ve savunma nedenlerini yargılamanın belli bir kesitine kadar ileri sürebilmelerini ifade

eder. Kanunda belirtilen belli bir yargılama kesiti sonrasında getirilen dava malzemeleri kural olarak mahkemece dikkate alınmaz. Zira bu ilke davaların gereksiz yere ve kötü niyetle uzatılmasını önler.

Teksif ilkesinin bir uzantısı olarak iddia ile savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasakları (HMK md.141) kabul edilmiştir. Her iki yasak birbirinin karşısında yer alır ve birbirlerini dengeleyici bir işlevi yerine getirir. Dolayısıyla anılan yasakların varlığı, tarafların eşitliğinin her bağlamda korunması esası gözetildiğinde hak arama özgürlüğünün, hukuki dinlenilme hakkı ile adil yargılanma hakkının zedelenmesi gibi bir sonucun ortaya çıkmasına sebebiyet vermez (Taıırıver, C.I, s.423).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ilkelerin düzenlendiği bölümde açıkça yer almayan teksif ilkesi ile ilişkilendirilebilecek HMK'da pek çok düzenleme yer almakla birlikte bu düzenlemeler bir bütün olarak değerlendirildiğinde teksif ilkesinin yargılamanın belli bir kesitine kadar dava malzemesinin getirilmesi kuralı ile yargılamanın hızlanmasına katkı sağladığı, bunun yanında iddia ve savunma vasıtalarının yargılamanın hangi kesitine kadar ileri sürebileceğini belirlemesi sayesinde yargılamayı kurallı/düzenli hâle getirdiği ve son olarak da sistemli ve kurallı hâle getirdiği yargılama ile teksif ilkesinin izin verdiği yargılama kesitinden sonra umulmadık ve hazırlıksız durumlarla karşılaşılmasına engel olarak hem mahkemeyi hem de tarafları koruma amacına hizmet ettiğini söylemek mümkündür.

f. Hukuki Dinlenilme Hakkı

Hukuki dinlenilme hakkı, iddia ve savunma hakkının medeni usul hukukundaki görünümüdür. Usuli nitelikte bir temel haktır. Aynı zamanda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesindeki adil yargılanma hakkının bir unsurudur (Hakan Pekcanıtez, Hukuki Dinlenilme Hakkı, Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan, İzmir, 2000, s. 753-791).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 36. maddesinde, *"Herkes meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki bir davaya bakmaktan kaçınamaz."* kuralına yer verilmiştir. Burada bahsi geçen "Adil yargılanma hakkı" anayasal bir kural olduğu gibi ülkemizin de taraf olduğu Avrupa İnsan Haklan Sözleşmesinin 6. maddesinde de düzenlenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 36. maddesinde teminat altına alınan iddia vc savunma hakkı ile adil yargılanma hakkı, hukuki dinlenilme hakkını da içermektedir. Yine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde de hukuki dinlenilme hakkı, adil yargılanma hakkı içinde teminat altına alınmıştır. HMK'nm 27. maddesinde hukuki dinlenilme hakkı ayrıca düzenlenmiş olup davanın tarafları, müdahiller vc yargılamanın diğer ilgilileri, kendi haklan ile bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakkına sahiptirler. Bu hak, yargılama ile ilgili olarak bilgi sahibi olunmasını, açıklama ve ispat hakkını, mahkemenin açıklamaları dikkate alarak

değerlendirmesini ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesini içerir (HMK md. 27/2).

Plak arama özgürlüğünün bir yansıması sonucu tarafların yargılamayla ilgili bilgi sahibi olmalarını, açıklama ve ispat haklarını, mahkemenin, açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesini ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesini ifade eden hukuki dinlenilme hakkı, yargılamanın süjesi olan herkese ait bir haktır. Sadece belli bir yargılama için ya da yargılamanın belli bir aşaması için değil tüm yargılamalar için ve yargılamanın her aşamasında uyulması gereken bir ilkedir.

Burada değinmek gerekir ki, davanın kötü niyetli şekilde uzatılmasını engellemek sureti ile makul sürede yargılanma ve usul ekonomisi ilkeleri ile örtüşen teksif ilkesinin hukuki dinlenilme hakkına aykırı olduğu, bu hakkın kullanımını engellediğini söylemek mümkün değildir. Teksif ilkesi ve usul ekonomisi ilkelerinin benimsenmesi hukuki dinlenilme hakkına aykırılık teşkil etmez. Teksif ilkesine ve usul ekonomisine uygun olan ve hukuki dinlenilme hakkına aykırılık teşkil etmeyen sınırlamalar kabul edilebilecektir. Zira hak arama özgürlüğü bireylerin haklarını sınırsızca ve kötü niyetli kullanmalarına cevaz vermeyeceği gibi hukuki dinlenilme hakkı "istediğini istediği zaman söyleme" olarak da kabul edilemez. Haklar sınırsız değildir, her hak amacına uygun ve TMK'nın 2. maddesinde düzenlenen dürüstlük kuralı çerçevesinde kullanılmalıdır. Nitekim kanun koyucu bir yandan teksif ilkesiyle davaların gereksiz yere uzamasını önleyerek makul sürede yargılanma hakkını gerçekleştirmeye, bir yandan da HMK'nın 95. maddesiyle eski hâle getirme, 145. maddesiyle taraflara sonradan delil gösterme gibi imkânlar sunan düzenlemelerle hukuki dinlenilme hakkını korumaya çalışmaktadır.

Yeri gelmişken belirtilmelidir ki, adil yargılanma hakkını (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi md. 6; Anayasa md. 36/1) karakterize eden ana öge konumundaki hakkaniyete uygun yargılamanın gerçekleşebilmesinin ayrılmaz parçası *silahların eşitliği* ilkesidir. Silahların eşitliği ilkesi, davanın taraflarının usule ilişkin haklar bakımından aynı koşullara tabi tutulması ve taraflardan birinin diğerine göre daha zayıf bir duruma düşürülmeksizin iddia ve savunmalarını makul bir şekilde mahkeme önünde dile getirme fırsatına sahip olması anlamına gelmektedir (Yaşasın Aslan, B. No: 2013/1134, 16.05.2013, § 32). Bu usul güvencesi yargılamanın her iki tarafının da hukuki dinlenilme hakkından eşit şekilde yararlanmasını ve hakkaniyete uygun bu dengenin yargılamanın her aşamasında korunmasını amaçlar.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de taraflardan birine tanınan, diğerine tanınmayan avantajın fiilen olumsuz bir sonuç doğurduğuna dair delil bulunmasa da silahların eşitliği ilkesini ihlal edilmiş saymaktadır (Zagorodnikov/Rusya, B. No: 66941/01,07.06.2007, § 30). Adil yargılanma ilkesinin en temel ilkelerinden olan hukuki güvenlik ile belirlilik ilkeleri, hukuk devletinin ön koşullarındandır. Kişilerin hukuki güvenliğini sağlamayı amaçlayan hukuki güvenlik ilkesi, hukuk normlarının

öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar. Belirlilik ilkesi ise yasal düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuya yer venneyecek şekilde açık, net, anlaşılır ve uygulanabilir olmasını, ayrıca kamu otoritelerinin keyfî uygulamalarına karşı koruyucu önlem içermesini ifade etmektedir (Anayasa Mahkemesi 28.11.2013 tarihli ve 2013/64 Esas, 2013/142 Karar sayılı kararı).

2. DAVA VE TÜRLERİ

a. Dava

Devlet, kişiler arasında özel hukuk alanında çıkan uyuşmazlığı (eğer taraflar aralarında anlaşamıyorlarsa) kural olarak onların talebi üzerine yargı organları aracılığıyla çözer. Dava da bu çözüm çerçevesinde ortaya çıkan, medeni usul hukukunda en geniş uygulama alanı bulan bir yoldur (Hakan Pekcanıtez, Cemil Simil, Pekcanıtez Usûl, C.II, s. 1413).

O hâlde dava, *"mahkemeye yöneltilmiş bulunan hukuksal himaye talebidir."* şeklinde tanımlanabilir. Hukuksal himayenin konusunun, usuli talep kavramı baz alınarak belirlenmesi ve istem sonucu kısmında da mahkemeden sağlanması istenen hukuksal korunmanın açık, kesin ve herhangi bir tereddüte mahal bırakmayacak şekilde ifade edilmesi gerekir. (Tanrıver, C.I, s. 524).

Medeni yargılamanın konusunu oluşturan uyuşmazlıklar özel hukuka ilişkin olduğundan bu uyuşmazlıklara bakılabilmesi kural olarak uyuşmazlığın davacı tarafça mahkemeden talep edilmesine bağlıdır. Uyuşmazlık mahkeme önüne dava dilekçesiyle getirilir. Dava, dava dilekçesinin kaydedildiği talihte açılmış sayılır (HMK ınd.l 18). Davanın açılma zamanı olarak dilekçenin mahkemedeki kayıt anı esas alınmıştır. Bu çerçevede dava dilekçesinin kaydına ilişkin usul ve esaslara ilişkin düzenlenmenin de yer aldığı Bölge Adliye ve Adlî Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdarî ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik'in (RG: 06.08.2015, 2943 7) 197. maddesinde de *"Dava, dava dilekçesinin tevzi edilerek kaydedildiği tarihte açılmış sayılır."* hükmü yer almaktadır.

b. Dava Türleri

1)). Genel Açıklama

Davaların değişik kriterlere göre ayrıma tabi tutulması mümkündür. En önemli ayrım mahkemeden istenen hukuki korumaya göre yapılan ayrımdır. Bunun dışında dava dilekçesinde istenen talebe veya diğer bir ifadeyle talep sonucuna göre yapılan ayrını da önem taşımaktadır. Talep edilen hukuki korunmaya göre davalar, tespit davası, eda davası ve inşaî dava olmak üzere üçe ayrılır. Talep sonucuna göre dava çeşitleri ise kısmî dava, davaların yığılması, terditli dava ve seçimlik dava olarak düzenlenmiştir. Bunların dışında belirsiz alacak ve topluluk davaları da yer almaktadır. (Pekcanıtez, Simil, Pekcaıutez Usûl, C.II, s.1481-1485)

Burada içtihadı birleştirme konusu ile ilgisi nedeniyle davaların yığılmasına kısaca değinilmelidir.

2)). Davaların Yığılması (Objektif Dava Birleşmesi)

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun "Davaların yığılması" başlıklı 110. maddesinde;

"Davacı, aynı davalıya karşı olan, birbirinden bağımsız birden fazla asli talebini, aynı dava dilekçesinde ileri sürebilir. Bunun için, birlikte dava edilen taleplerin tamamının aynı yargı çeşidi içinde yer alması ve taleplerin tümü bakımından ortak yetkili bir mahkemenin bulunması şarttır. " hükmüne yer verilmiştir.

Davaların yığılmasının koşullarının neler olduğu maddede açıkça gösterilmiştir. Buna göre, davaların yığılmasının yani kümülatif dava yığılmasının ortaya çıkabilmesi için davacının aynı davalıya karşı ileri sürebileceği birden fazla talebin olması, birlikte ileri sürülen taleplerin tümünün aynı yargı çeşidi içinde yer alması, talepler arasında bir aslîlik- ferîlik ilişkisinin kurulmamış olması ve taleplerin tümü bakımından ortak yetkili bir mahkemenin bulunması gereklidir.

Madde gerekçesine göre de davacının, aynı davalıya karşı olan birbirinden bağımsız birden fazla talebini, aralarında bir derecelendirme ilişkisi yani aslîlik-ferîlik ilişkisi kurmadan aynı dava dilekçesinde ileri sürmesine davaların yığılması denir.

Davacı isterse aynı davalıya karşı olan birbirinden bağımsız birden fazla asli talebini aynı dava dilekçesinde ileri sürebilir. İsterse birden fazla talebi için ayrı ayrı dava açabilir. Davacı birden fazla talebini aynı davada ileri sürmeye zorlanamaz. Dava yığılmasına konu taleplerin, eda, tespit, inşai gibi aynı dava türünden olması da gerekmemektedir. Örneğin aynı davalıya karşı açılan boşanma ve maddi veya manevi tazminat talebi gibi birbirinden farklı hukuki korunmaların söz konusu olduğu davaların tek bir dilekçe ile ileri sürülmesi mümkündür.

Doktrinde objektif dava birleşmesi ya da kümülatif dava yığılması olarak adlandırılan bu kurum, HMK'da "davaların yığılması" terimi benimsenerek düzenlenmiştir. Davaların yığılmasının usul ekonomisine ve çelişkili kararlar verilmesini engellemeye hizmet ettiği kabul edilmektedir.

Nitekim madde gerekçesinde, *"Bu dava çeşidinde taleplerin tümü birbirinden bağımsız, eşdeğer ve aynı derecede öneme sahiptir. Her bir talep farklı edimlerin gerçekleştirilmesine yönelmiştir. Görünüşte tek dava, gerçekte ise talep sayısınca dava mevcuttur. Yine, görünüşle tek hüküm, gerçekte ise talep sayısınca hüküm mevcuttur. Mahkeme, taleplerin tümü hakkında ayrı ayrı karar vermek ve bunları hüküm fıkrasında göstermek zorundadır. Mahkemenin, taleplerin tümü hakkında tek ve aynı şekilde karar verme zorunluluğu yoktur. Dava şartları, her bir talep bakımından ayrı ayrı belirlenir. Ayrıca, birlikte ileri sürülen talepler arasında hukukî veya ekonomik bir bağın bulunması da şart*

değildir. Davaların yığılmasının varlığı hâlinde, tek müşterek olan husus, delillerin ikâmesi ile tahkikat aşamasıdır. Sözü edilen kurum, son işaret edilen nokta sebebiyle usul ekonomisi ilkesinin gerçekleştirilmesine büyük ölçüde katkıda bulunur. " açıklamalarına yer verilmiştir.

3) ÖN İNCELEME

Mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (HUMK) döneminde yargılama dilekçeler, tahkikat, sözlü yargılama ve hüküm aşaması olmak üzere dört aşamadan ibaret iken HMK yargılamanın, davanın açılması ve dilekçeler, ön inceleme, tahkikat, sözlü yargılama ve hüküm olmak üzere beş temel aşamadan oluşmasını öngörmüştür.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun *"Ön incelemenin kapsamı"* kenar başlıklı 137/1. maddesinde, *"Dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra ön inceleme yapılır. Mahkeme ön incelemede; dava şartlarını ve ilk itirazları inceler, uyuşmazlık konularını tam olarak belirler, hazırlık işlemleri ile tarafların delillerini sunmaları ve delillerin toplanması için gereken işlemleri yapar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda onları sulhe veya arabuluculuğa teşvik eder ve bu hususları tutanağa geçirir."* düzenlemesi mevcut olup ön inceleme aşamasının dilekçeler aşaması ile tahkikat aşaması arasında ayn ve bağımsız bir aşama olacak şekilde öngörüldüğü, tahkikat aşamasındaki faaliyetlerin etkili ve verimli bir şekilde yürütülmesine katkı sunduğu, tahkikat aşamasının ve uyuşmazlığın kısa sürede çözülmesi amacına hizmet ettiği de anlaşılmaktadır.

Ön inceleme kapsamında hangi işlemlerin yapılacağı HMK'nın 137. maddesinde belli bir sıra ile tek tek gösterilmiştir. Ön inceleme aşamasında mahkemece yapılması gereken işlemler; dava şartlan ve ilk itirazlar yönünden dosyanın incelemeye tabi tutulması, tarafların uyuşmazlık içerisinde olduğu konular ile anlaştıkları konuların tam olarak belirlenmesi, hazırlık işlemleri ile tarafların delillerini sunmaları ve delillerin toplanması için gereken işlemlerin yapılması, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda tarafların sulhe veya arabuluculuğa teşvik edilmesi ve tüm bu bu hususların tutanağa geçirilmesidir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun genel gerekçesinde ön inceleme kuruntunun kabulü gerekçesi *"Uygulamada en çok şikâyet edilen ve yargılamanın gecikmesi sebebi olarak gösterilen önemli bir husus, tam hazırlık yapılmadan tahkikata başlanmasıdır. Hatta çoğu kez, taraflar delillerini tam olarak göstermeden ve dilekçelerine eklemeden, mahkeme de delilleri tam olarak toplamadan tahkikata başlamaktadır. Delillerin ve hukuki uyuşmazlığın tartışılması için yeterli hazırlık yapılmadan tahkikata başlandığında, istenen sonuç elde edilememekte, tahkikat, delillerin toplanması için gereksiz yere uzamaktadır. Bunun yanında, mahkemelerce, yeterli hazırlık yapılıp dosyalar incelenmediğinden ve taraflar da bu konuda gerekli açıklamaları tam olarak yapmadıklarından, yargılamanın başında karar verilmesi gereken, usule ilişkin dava şartları ve ilk itirazlar davanın sonunda karar verilebilmektedir. Örneğin, iki yıl süren bir davanın sonunda, bazen mahkemenin görevsizlik ya da yetkisizlik kararı verdiği veya zamanaşımı gerekçesiyle davayı reddettiği görülebilmektedir. Dilekçelerin karşılıklı verilmesi aşaması tamamlandıktan ve tarafların elinde bulunan delillerin mahkemeye sunulmasından, elde olmayanların ise masrafları ödendikten ve nereden getirtileceğine ilişkin bilgiler verildikten sonra, tahkikatın başlatılması amaçlanmıştır. Buna bağlı olarak, tahkikatın, amacına uygun olarak, sadece uyuşmazlığın ve uyuşmazlığa ilişkin delillerin incelendiği ve tartışıldığı bir aşama hâline getirilmesi; bunun için de tarafların anlaştıkları ve*

anlaşamadıkları hususların tahkikat başlamadan tam tespiti gereklidir. Ayrıca, işin esasına girilmesi gerekli olmayan, usule ilişkin kararlarla sürelere ilişkin kararların da başlangıçta verilmesi, bir çok uyuşmazlığın baştan hâili sonucunu doğuracaktır. Bu aşamada, uyuşmazlık konuları tam ve açık olarak tespit edilmiş olacağından, tarafların durumlarını gözden geçirerek sulh olmaları da daha kolay hâle gelebilecektir. Bu aşamanın diğer bir olumlu yönü ise uyuşmazlık noktaları kesin olarak tespit edildiğinden, inceleme ve hukukî tartışma da bu noktalara münhasır olarak yapılacak, gereksiz işlemlerin ve zaman kaybının önüne geçilmiş olacaktır.

Ön incelemenin amacına uygun yapılması, taraflar arasında sulh imkânını artıracak, hatta yargılama dışı uyuşmazlık çözüm yollarıyla da bağlantılı olarak tarafların doğrudan ya da arabulucu yardımıyla uyuşmazlığı çözmelerinin yolunu açacaktır. Taraflar sulh olmadıklarında ise tahkikat için tüm hazırlıklar yapılmış olduğundan, tahkikatta sadece tanık dinlenmesi, bilirkişiye başvurulması ve keşif gibi usul işlemleri gerçekleştirilecek, tahkikatın arka arkaya yapılacak birkaç oturumda da tamamlanması mümkün olabilecektir. Bu bölümün "Ön İnceleme" olarak ifade edilmesinin sebebi, dilekçelerden sonra, mahkemece yapılacak ilk inceleme aşaması olması, ancak işin henüz esasına tam olarak girilmemesidir. Bu aşama, tahkikat olmadığından tahkikat ifadesi de kullanılmamıştır. Çünkü, bu aşamada bir ön tahkikat ve benzeri işlemlerden daha çok, tahkikattan önce yapılması gereken işlemler tamamlanmaktadır. Bu Bölüm, Tasarıda yeni olmakla birlikte, hukukumuza tamamen yabancı da değildir. Nitekim istinaf aşamasında ön inceleme kabul edilmiştir. Yine temyiz aşamasında da işin esasına girilmeden ön inceleme yapılmaktadır... " ifadeleriyle açıklanmıştır.

Ön incelemede, başta incelenecek konuların yargılamanın sonraki aşamalarına taşınması engellenmek istenmiş, tahkikatın işin esasına yönelik olması ve tahkikatta incelenecek hususların net olarak belirlenmesi, ayrıca işin esası bakımından hazırlık işlemlerinin yapılarak incelenecek iddia ve savunmalara ilişkin delillerin belirlenmesi ve dosyaya sunulacak olanların dosyada yer almasına önem verilmiştir (Muhammet Özekes, Efe Dırenisa, Pekcanıtez Usûl, C.II, s.2004).

Ön inceleme aşamasında mahkeme öncelikle dava şartlan, dava şartlarında eksiklik bulunmadığı takdirde ileri sürülen ilk itirazlar hakkında kural olarak dosya üzerinden inceleme gerçekleştirir. Dosya üzerinden karar verilemeyen dava şartları ve ilk itirazlar hakkında karar verilmek ve diğer ön inceleme işlemlerini yapmak üzere taraflar ön inceleme duruşmasına davet edilir. Dava şartları ve ilk itirazlar dışında dosya üzerinden inceleme yapılarak karar verilmesi mümkün değildir. Hâkim gerektiği takdirde dava şartları ve ilk itirazlar konusunda kararını vermeden önce tarafları ön inceleme duruşmasında dinleyerek öncelikle bu konuda karar verir. Kanun koyucu ön inceleme aşamasında dava şartları ve ilk itirazların incelenmesi zorunluluğu ile davanın esasına girmeye engel teşkil edecek usul sorunlarının yargılamanın başında tespit edilmesini böylece usul ekonomisi gereği gereksiz zaman kaybı ve masrafların önüne geçilmesini, dava şartlan ve ilk itirazlarla ilgili sorunların, en geç tahkikat başlamadan ön inceleme duruşması sonunda karara bağlanmasını amaçlamıştır.

Ön incelemede şayet usuli konularda bir sorun yoksa ve işin esasına girilecek nitelikteyse o zaman mahkemenin yapması gereken şey uyuşmazlık konularının

belirlenmesidir. Dikkat edilirse Kanun burada vurgulu bir ifade kullanmış, sadece uyuşmazlık konularının belirlenmesinden değil, "tam olarak" yapılmasından bahsetmiştir. İddia ve savunma yasağı bakımından da (HMK md. 141) uyuşmazlık noktalarının tespitinin tara olarak yapılması zorunludur. Çünkü tarafların ilerideki yeni söyledikleri şeylerin yeni veya değişik bir iddia ve savunmaların net olarak bilinmesi gerekir (Özekes, Dırenisa, Pekcanıtcz Usûl, C.U, s. 2018-2023).

Ön inceleme aşaması ile tahkikat aşamasına eksiksiz ve hazır bir şekilde geçilmesi amaçlanmıştır. Ön incelemenin asıl işlevi, uygulamada birbirinin içine geçirilmiş aşamaların ayrılması bağlamında ortaya çıkmaktadır. Zira ön inceleme aşamasına kadar dilekçeler tamamlanmış ve tahkikat aşamasında toplanması gerekenler dışında kalan deliller toplanmış olacak, böylece artık tahkikat aşamasında kural olarak delil toplanması söz konusu olmayacağından duruşmalar delillerin tartışıldığı oturumlar hâline gelmiş bulunacaktır.

Bu çerçevede ön inceleme duruşmasında tahkikat işlemleri yapılamaz, tahkikata götüren hazırlık işlemleri yapılır. Tahkikat aşamasından farklı olarak ön inceleme aşamasında işin esasına girilmeyeceğinden kuıal olarak delillerin incelenmesi söz konusu olmayacaktır. Bu aşamada iddia ve savunmalarla uyuşmazlık noktaları tespit edilerek delillerin toplanması için hazırlık işlemleri yapılacak ve bu sayede dosyanın tekemmül etmesi sağlanacaktır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu sistematiği içinde tahkikat aşamasına geçilmeden evvel tarafların uyuşmazlık konularının ve bu uyuşmazlıkların çözümü için ileri sürdükleri delillerin daha işin en başında belirlenerek tahkikatın etkin bir şekilde yapılmasının hedeflendiği anlaşılmaktadır. Ön inceleme işlemleri tamamlanmadan ve bu konuda gerekli kararlar verilmeden talıkikata başlanamaz ve tahkikat için duruşma günü verilemez (HMK md. 137/2).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda iddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağına ilişkin düzenlemeler bulunmakla birlikte davacı ve davalı dilekçeler aşamasında iddia ve savunmalarını değiştirip genişletebilirler ancak teksif ilkesinin de sonucu olarak dilekçelerin karşılıklı verilmesinden (davacı için cevaba cevap dilekçesinden, davalı içinse ikinci cevap dilekçesinden) sonra iddia veya savunma genişletilemez yahut değiştirilemez. Basit yargılama usulünde ise iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı dava açılmasıyla, savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı cevap dilekçesinin mahkemeye verilmesiyle başlar (HMK md. 319). Bu aşamadan sonra HMK'nın 141/2. maddesi uyarınca tarafların, karşı tarafın muvafakatiyle veya ıslah haklarını kullanarak iddia ve savunmalarını genişletebilmeleri mümkündür. Görüldüğü üzere ıslah iddia ve savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasağının istisnası olduğundan ıslahla iddia ve savunma genişletilip değiştirilebilir. Islaha başvurulması, belirli şartlara bağlı olduğundan, taraf bu yola başvurmak istiyorsa bu şartları yerine getirmek zorunda kalacaktır.

Belirtmek gerekir ki HMK'nın 141. maddesinde 28.07.2020 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 22.07.2020 tarihli ve 7251 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (7251 sayılı Kanun) ile yapılan değişiklikten önceki düzenlemede ön inceleme danışmasına taraflardan biri mazeretsiz olarak gelmezse gelen taraf onun muvafakati aranmaksızın iddia veya savunmasını genişletebilir yahut değiştirebilirdi ancak yapılan değişiklik ile dilekçelerin karşılıklı

verilmesinden soma iddia veya savunmanın genişletilemeyeceği yahut değiştirilemeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Ön inceleme aşaması tahkikat aşamasından önce yargılamanın yol haritasının belirlendiği aşama olması sebebiyle ön inceleme aşamasının sonunda düzenlenen ön inceleme duruşma tutanağının da "yargılamanın yol haritası" olma özelliğinin olduğu söylenebilir. Ön incelemenin tamamlanmasından sonra tahkikat bu ön inceleme tutanağı esas alınarak yürütülecektir (HMK md. 140/3). Bu aşamadan soma yapılacak işlemlerde tarafların iddia ve savunmalarının tespitinde, iddia ve savunmanın genişletilmesinde, delillerin gösterilmesinde ön inceleme tutanağı esas alınarak yargılama sürdürülecektir.

4) TAHKİKAT

Dilekçelerin karşılıklı verilmesi ve ön inceleme aşaması tamamlandıktan sonra yargılamanın beş temel aşamasından biri olan, yargılamanın en uzun süren ve en önemli aşamasını oluşturan tahkikat aşamasına geçilir.

Tahkikat aşamasında hâkim tarafların ileri sürdükleri bütün iddia ve savunmalar ile tarafların üzerinde uyuşamadığı vakıaları inceleyerek bunların ispatı için gösterilen delilleri değerlendirir. Tahkikat ön inceleme tutanağı esas alınmak suretiyle yürütülür (HMK md. 140/3).

Tahkikat aşamasında mahkeme, her iki tarafı usulüne uygun olarak davet edip davada ileri sürülen vakıalar hakkında dinleyebilir. Dilekçelerde ileri sürülen vakıalar kapsamında ön inceleme aşamasında tam olarak belirlenen uyuşmazlık noktalan tahkikat aşamasında incelenir.

Tahkikat aşaması delillerin toplandığı değil delillerin incelendiği aşamadır. Ancak istisnaen delil gösterilmesi mümkündür. Bir delilin sonradan ileri sürülmesi yargılamayı geciktirme amacı taşımıyorsa veya süresinde ileri sürülememesi ilgili tarafın kusurundan kaynaklanmıyorsa, mahkeme o delilin sonradan gösterilmesine izin verebilir (HMK md. 145).

Taraflar, tahkikat aşamasında kural olarak iddia ve savunmalarını genişletip değiştiremezler, yani yeni vakıa ileri süremezler ve eski vakıaların yerine yeni vakıalar ikame edemezler. Bunun yapılabilmesi ancak karşı tarafın açık muvafakati, mümkün olmaması durumunda da ıslah suretiyle gerçekleştirilebilir.

Mahkeme taraflarca gösterilmiş olan delillerin incelenmesinden, ön inceleme aşamasında tespit edilen uyuşmazlık noktalan ile tartışmalı hususların ve vakıaların açığa kavuşmasından soma davanın muhakeme ve hüküm için yeterli derecede

aydınlandığı kanaatine varırsa tahkikatın bittiğini taraflara tefhim ettikten sonra sözlü yargılama aşamasına geçer.

5) ISLAH

a. Islah Kavramı

Islah, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Üçüncü Kısım Beşinci Bölümünün Altıncı Ayrımında 176 ilâ 182. maddeler arasında düzenlenmiştir. Islaha ilişkin düzenlemelerin hemen ardından ise 183. maddede maddi hataların düzeltilmesine yer verilmiştir

Islah kelime olarak bir şeyi iyileştirme, düzeltme anlamım içerse de yargılama hukuku bakımından bundan daha özel ve teknik bir anlama sahiptir (Özekes, Pekcanıtez Usûl, C.III, s. 2421).

Islah, taraflardan birinin yapmış olduğu usul işleminin tamamen veya kısmen düzeltilmesine denir (Baki Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usulü, Cilt IV, İstanbul, 2001, s.3965). Islah müesscscsi, dava değiştirme başka deyişle iddia ve müdafaanın değiştirilmesi veya genişletilmesi yasağını bertaraf eden bir imkândır. Zira bu suretle aslında yasal itiraz ile karşılaşılabilecek olan herhangi bir taraf muamelesi, ıslah kurumu yardımı ile artık bu itirazı davet etmeksizin yapılabilmektedir (Saim Üstündağ, Medeni Yargılama Hukuku, C I-II, B.5, İstanbul, 1989, s.454).

Türk Hukuk Lûgatında da iddianın ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının istisnası olan ıslah, taraflardan her birinin, davada yapmış oldukları usul işlemlerini bir defaya özgü olmak üzere kısmen ya da tamamen değiştirmesi ya da düzeltmesi şeklinde ifade edilmiştir (Türk Hukuk Lügati, Türk Hukuk Kurumu, Cilt I, Ankara, 2021, s. 515).

Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere davacı veya davalı iddia veya savunma sebeplerinin hepsini usul işlemlerinde yapılan bir hata ya da unutma nedeni ile mahkemeye sunmamış olabilir. Yargılama sırasında ortaya çıkan bazı gelişmeler de yeni iddia veya savunma sebeplerinin ileri sürülmesini gerektirebilir. Taraflardan birinin iddiasını veya savunmasını değiştirmek veya genişletmek istemesi hâlinde karşı taraf buna açık bir şekilde nza göstermezse iddiasını veya savunmasını değiştirmek veya genişletmek isteyen tarafın ıslaha başvurması gerekir.

Islah, hem iddianın hem de savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasaklarının istisnalarından birini oluşturur. Sözü edilen yasakların işlerlik kazandığı andan itibaren iddiasını ya da savunmasını genişletmek ya da değiştirmek isteyen tarafın, karşı tarafın buna açık muvafakat vermemesi halinde müracaat edeceği kuram, ıslah kuramudur (Tanrıver, C.I, 827).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ıslaha ilişkin 176. maddesinin gerekçesinde de *"...1086 sayılı Kanunun 83 üncü maddesi hükmü esas olarak kabul edilmiş, ancak anlaşılmasını kolaylaştırmak için ifadesi değiştirilmiş ve iki fıkra hâlinde düzenlenmiştir. Taraflar, daha önce olduğu gibi, ıslah yolu ile iddialarını ve savunmalarını genişletip değiştirebileceklerdir. Buna göre, davacı dava dilekçesinde belirttiği dava sebebini değiştirebileceği gibi, örneğin; daha önce belirttiği ödünç sözleşmesi sebebini değiştirip, sebepsiz zenginleşme*

sebebine dayanabilecektir. Keza, davacı dava dilekçesinde belirttiği vakıaları ektik belirtmişse, onları ıslah yolu ile tamamlayabilecektir. Ayrıca, davacının dava dilekçesinde belirttiği talebini ıslah yolu ile artırması, örneğin daha önce istediği ellibin Türk Lirasını yüzbin Türk Lirasına çıkarması mümkün olduğu gibi, talebini değiştirmesi de mümkündür, aynen talep ettiği otomobilden vazgeçip, ıslah yolu ile değerini isteyebileceği gibi, otomobilden tümüyle vazgeçip, ıslah yolu ile bilgisayar istemesi de mümkündür. Aynı şekilde davalı da, vermiş olduğu cevap dilekçesini ıslah edip, daha önce eksik bıraktığı savunmasını tamamlayabileceği gibi, savunmasını dayandırdığı vakıaları tümüyle de değiştirebilecektir..." yönünde açıklamalara yer verilmiştir.

04.02.1948 tarihli ve 1944/10 E.-1948/3 K. sayılı İçtihadı Birleştirme Kararına göre de *"...1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile usul hükümleri meyanına giren ıslah müessesesi ile; açılmış olan bir davada usule müteallik olmak üzere yapılan yanlışlıkları bir defaya mahsus olmak üzere tamamen veya kısmen düzeltmek imkânı sağlanmıştır. Nitekim bir*

dava açıldıktan sonra teslimi istenen malın telef ve ziyaı gibi bir sebeple teslimin imkânsızlığından dolayı iddiayı, ifa yerine tazminata çevirmek ve davayı, sebebi olan vakıalar sonradan öğrenilerek düzeltmek ve deliller safhasında da yeni deliller ikame etmek lüzum ve zarureti hasıl olabilir ve iyi niye! sahibi olan taraflar bu yanlışlıkları ve unutulmuş şeyleri ıslah yoluyla düzeltir veya tamamlayabilirler...".

b. Islahın Hukuki Niteliği

Islah mahiyeti itibarıyla taraflardan birinin tahkikat aşamasında yapmış olduğu usul işlemini düzeltmesidir

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 141. maddesine göre yazılı yargılama usulünde taraflar, cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçeleri ile serbestçe iddia veya savunmalarını genişletebilir yahut değiştirebilirler. İddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra başlar. Dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra karşı tarafın açık muvafakati olmadıkça iddia veya savunma genişletilemez yahut değiştirilemez. Bu aşamadan sonra iddia ve savunmanın genişletilip değiştirilmesi ancak ıslah ile mümkündür.

Islah, sözlü veya yazılı olarak yapılabilir. Karşı taraf duruşmada hazır değilse veya ıslah talebi duruşma dışında yapılıyorsa bu yazılı talep veya tutanak örneği, haber vermek amacıyla karşı tarafa bildirilir (HMK md. 177/3). Islah duruşmada sözlü olarak yapılmış ise sözlü ıslah beyanı tutanağa geçirildikten sonra altı ıslah talebinde bulunan tarafından imzalanır (HMK md.154). Islah yazılı yapılıyorsa duruşmada veya duruşma dışında mahkemeye verilebilecektir. Hukuki dinlenilme hakkının bir sonucu olarak karşı tarafı ıslahtan haberdar etmek amacıyla tutanağın veya ıslah dilekçesinin bir örneği tebliğ edilmelidir. Ancak bu tebligat ıslahın geçerlilik şartı değildir.

Tek taraflı bir irade beyanıyla kullanılan ıslahın yapılabilmesi için hâkimin onay vermesine veya karşı tarafın muvafakatine gerek yoktur. Hâkim, sadece ıslahın koşullarını inceler ve yapılan ıslahın geçerli olup olmadığını değerlendirir. Islah,

mahkemenin onayına ihtiyaç olmadan yapılabilen tek taraflı bir usul hukuku işlemi ise de ıslaha başvuran tarafın düzeltmek veya değiştirmek istediği usul işleminin, ıslaha elverişli olup olmadığının ve işlemin ıslah sonrasında bürüneceği hâlin, davaya uygun bir talep olup olmadığının hâkim tarafından değerlendirilmesi ve ıslah dilekçesinin diğer tarafa tebliği gerekecektir. Böylece hâkimin gözünden kaçabilecek hususlarm karşı tarafça tespit edilip hâkimin önüne getirilebilmesi ve aynı zamanda davalı yana hukuki dinlenilme hakkı açısından bilgilenme, açıklama, dikkate alınma ve değerlendirilme imkânı sağlanmış olacaktır (YİBBGK, 2017/8 E., 2019/3 K.).

c. Islahın Konusu

Islahın konusu tarafların yaptıkları usul işlemleridir. (HMK md.176)

Hukuk yargılaması davanın açılmasından başlayıp hükmün kesinleşmesine kadar devam eden bir süreci kapsar. Usul işlemleri yargılamayı başlatan sürdüren ve sona erdiren, bir kısmı taraflarca bir kısmı mahkemece yapılan işlemler olup dava, dava dilekçesinin mahkemeye verilmesiyle başlayan ve bir kararla (veya hükümle) sonuçlanıncaya kadar devam eden çeşitli usul işlemlerinden ve aşamalarından oluşmaktadır. Usuli ilişki, davanın açılması ile başlar ve mahkemece verilecek nihai karara kadar diğeri ile irtibatlı olsa bile her biri müstakil bir

varlığa sahip olan birtakım işlemlerden oluşur. Islahın konusunun mahkemenin yaptığı usul işlemleri değil HMK'nın 176. maddesi hükmü karşısında taraflarca yapılmış usul işlemleri olduğu anlaşılmaktadır.

Mahkeme usul işlemleri, ıslaha başvurmak suretiyle düzeltilemezler. Yine, taraf usul işlemleri arasında yer almakla birlikte iki taraflı usul işlemi konumunda bulunan usul sözleşmelerinin ıslahla geçersiz kılınması mümkün değildir (Tannver, C.I, s.828-829).

Taraf usul işlemleri ise davanın açılmasından mahkemenin dava sonunda verdiği karara kadarki süreçte, tarafların tek başına, birbirleri ile ya da mahkeme ile yaptığı işlemlerdir. Bu işlemler davanın ilerlemesini sağlar ve davanın sonunda verilecek karara etki edecek irade beyanı ve bilgilerin mahkemede açıklanmasını sağlar. Eğer söz konusu irade beyanı ya da mahkemeye sunulan bilgi davanın çözümüne etkili değilse, bu işlem taraf usul işlemi olarak kabul edilemez (YİBBGK, 2017/8 E., 2019/3 K.).

Hukuk Muhakemeleri Kanunumun 179. maddesinin 2. fıkrasında ıslah ile geçersiz sayılamayacak işlemler açıkça sayılmış olup madde gerekçesinde de *"..İkrar, tanık ifadeleri, bilirkişi raporu ve beyanları, keşif ve isticvap, eda edilmiş olan yemin yahut henüz eda edilmemiş olmakla birlikte eda edileceği kabul edilen veya iade edilen yahut edasından kaçınılan yemin ıslah ile geçersiz sayılamayacaktır. İsticvap, bir taraf işlemi olmadığından, isticvap sonucunda tutulan tutanağın hatalı yahut eksik olduğu gerekçesiyle ıslahı yoluna gidilemeyecektir. Yine bu duruma bağlı olarak isticvap esnasında ikrar vuku bulmuşsa, bu şekilde elde edilen ikrarın da ıslah yoluyla etkisiz kılınması mümkün olmayacaktır. İsticvap haricinde gerçekleşen ikrarın yine ıslah yolu ile etkisiz kılınamamasının sebebi ise ikrardan dönmeye ilişkin olarak "İkrar" başlıklı 192 nci maddenin ikinci fıkrasında özel hüküm*

getirilmiş olmasıdır. " ifadelerine yer verilmiştir.

İlk itirazların cevap dilekçesinde ileri sürülmemesi hâlinde ıslah bir hukuki çare sunamayacaktır. Zira cevap dilekçesi HMK'nın 116. maddesinde hüküm altına alınan ilk itirazlar için hak düşürücü niteliktedir.

Öte yandan tarafların dilekçelerinde yer alan açık yazı ve hesap hatalarının yani maddi hataların karar verilinceye kadar her zaman düzeltilebilmesi mümkün olduğundan bu tür hatalar için de ıslaha ihtiyaç bulunmamaktadır (HMK md.183).

Tarafların usul işlemlerinin içinde maddi hukuk işlemlerinin yapılması da mümkündür. Örneğin davadan feragat, davayı kabul, sulh, bir sözleşmenin feshi, takas beyanı gibi. Bu maddi hukuk işlemleri, bir usul işlemi içinde yapılmış olmakla beraber içerik bakımından maddi hukuk işlemi niteliğini korurlar. Çünkü bu işlemlerin şart ve etkileri maddi hukuk tarafından düzenlenmektedir. Bu nedenle bir usul işlemi içinde yapılmış olan bu gibi maddi hukuk işlemlerinin ıslah yolu ile düzeltilmesine imkân yoktur (Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, s.608).

Islah iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının bir istisnası olduğundan davacının davasının temelini oluşturan maddi vakıaları ıslah yolu ile değiştirip genişletmesi, talep sonucunu rakam olarak arttırması, talep sonucunu ve dava konusunu değiştirmesi; davalının ise cevap ve cevaba cevap dilekçesinde ileri sürülmemiş olan bir defıyi (örneğin zamanaşımı defi) yargılamaya dâhil etmesi, savunmasını değiştirip genişletmesi mümkündür.

d. Islahın Amacı

Islahın amacı, yargılama sürecinde şekil ve süreye aykırılık sebebiyle ortaya çıkabilecek maddi hak kayıplarını ortadan kaldırmak olup ıslah, yapılmış olan hatalı bazı taraf usul işlemlerini bir defaya mahsus olmak üzere tahkikat aşamasında düzeltme hakkı veren hukuki bir çaredir. Bu kapsamda ıslah dava sebebinin veya savunmanın değiştirilmesi, delillerin ileri sürülmesi ve davaya dâhil edilmemiş vakıaların davaya dâhil edilmesi amaçlarına hizmet eden hukuki bir müessesedir.

e. Islahın Yapılması

Islah, bir davada taraflara bir defaya mahsus olmak üzere tanınmış istisnai bir hak ise de yargılama süreci boyunca yapılan her usul işleminin ıslahla değiştirilmesi ya da düzeltilmesi mümkün değildir. Kanun koyucu davaların uzamasına sebep olmamak ve kötüye kullanımına da engel olmak düşüncesiyle ıslah hakkının kullanılabilmesini bazı şartların gerçekleşmesine bağlamıştır.

Islah talebinin açık irade şeklinde olması gerekir; üstü kapalı ifadelerden ıslah yapıldığı sonucuna varılamaz. Tereddüt halinde mahkeme, tarafa süre vererek talebini açıklatmalıdır (HMK md.31) (Ejder Yılmaz, Islah, Ankara, 5. Baskı, 2021, s. 449).

Islahın geçerli bir şekilde sonuç doğurabilmesi için teminat yatırılması ve ıslah sebebiyle ortaya çıkan (örneğin müddeabihin arttırılması sebebiyle) harcın yatırılması gerekir (Murat Atalı, İbrahim Ermenek, Ersin Erdoğan, Medeni Usul Hukuku, Ankara, 8. Baskı, 2025, s. 452).

Islah hakkının kullanılması ile bazı işlemler yapılmamış sayılacak ve yargılamanın bir kısmı boşa çıkacaktır. Buna bağlı olarak karşı tarafın zarara uğrama ihtimali yüksektir. Kanun koyucu bu nedenle HMK'nın 178. maddesindeki hüküm ile ıslah sebebi ile geçersiz hâle gelen işlemler için yapılan yargılama giderleri ile karşı tarafın uğradığı veya uğrayabileceği zararları karşılamak üzere hâkimin takdir edeceği teminatın yatırılmasını öngörmüş olup bunların yatırılması ıslah hakkını kullananın kusursuz olmasına veya iyi niyetine bağlı değildir.

Islah hakkını kullanan taraf, ıslah nedeni ile geçersiz hâle gelen işlemler için karşı tarafın yapmış olduğu giderleri ödemekle mükelleftir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, karşılanacak olan yargılama giderleri, dava sonunda aleyhine hüküm verilen tarafın ödeyeceği yargılama gideri kadar kapsamlı değildir. Bu giderler sadece davanın ıslah edilmesi sebebi ile hükümsüz hâle gelen işlemler için ödenmiş bulunan yargılama giderleridir. Yatırılacak olan gider hâkim tarafından dosya üzerinden belirlenecektir. Islah tarihinden önce yapılan bir işlem, ıslah hakkının kullanılmasından sonra da geçerliliğini koruyacaksa, o zaman bu işleme dair yargılama giderinin karşılanmasına gerek yoktur ve ödenecek yargılama giderlerinin kapsamı dışında bırakılmalıdır (YİBBGK, 2017/8 E. 2019/3 K.).

Maddenin (HMK md.178) gerekçesinde de belirtildiği üzere HUMK'da yer alan düzenlemeden farklı olarak HMK'da karşı tarafın ıslah sebebi ile uğramış olduğu zararın yanında uğrayabileceği zararların da tazmin edilmesi hüküm altına alınmıştır.

Islah hakkının kullanılması ile birlikte karşılanması gereken yargılama giderleri ile karşı tarafın uğradığı veya uğrayabileceği zararların miktarı belirlendikten sonra hâkim, ıslah edene bir hafta süre verir. Eğer hâkim miktarı geçici olarak duruşmada tespit etmiş ise bir haftalık süre ıslah edene o duruşmada tefhim edilir. Eğer tazminat ve yargılama giderleri celse

arasında takdir edilmişse, miktar ıslah edene tebliğ edilir. Süre tefhim veya tebliğden itibaren işlemeye başlar. Islah eden, bir haftalık süre içerisinde takdir ve tespit edilen miktarı mahkeme veznesine yatırmazsa, ıslah yapılmamış kabul edilir ve hâkim kararını ıslahtan önceki durum ve koşullara göre verir (YİBBGK, 2017/8 E., 2019/3 K.).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ıslahın geçerlilik şartı olarak harca tabi olduğuna ilişkin bir hükme yer verilmemiş ise de ıslah sonucu dava değerinin arttırılması hâlinde noksan harcın tamamlanması gerekecektir. (492 sayılı Harçlar Kanunu md. 30) Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 176. maddesinin 2. fıkrası uyarınca tarafların aynı davada yalnızca bir kez ıslah hakkı bulunmaktadır. Kanun koyucu yargılamanın makul süre içinde ve düzenli bir şekilde yürütülmesi, diğer bir anlatımla tarafların sürekli olarak ıslah dilekçesi vermek suretiyle taleplerini ve savunmalarım değiştirmelerinin ve genişletmelerinin önüne geçmek için ıslahın bir davada ancak bir kez yapılabileceğine ilişkin sınırlama getirmiştir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 177. maddesinin 1. fıkrası hükmü

gereğince ıslah,' tahkikatın sona ermesine kadar yapılabilmektedir. Bir başka anlatımla ıslahın yapılabileceği ilk an iddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının başladığı andır. Bu çerçevede yazılı yargılama usulüne tabi davalarda iddia ve savunmanın değiştirilmesi yasağı davacı yönünden cevaba cevap dilekçesinin verilmesiyle, davalı yönünden ise ikinci cevap dilekçesinin verilmesiyle başlar. HMK md. 141/1). Basit yargılama usulüne tabi davalarda ise iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı dava dilekçesinin verilmesiyle; savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı cevap dilekçesinin mahkemeye verilmesiyle başlar (HMK. md. 319). Islahın ne zamana kadar yapılabileceğine ilişkin ise 177. maddenin 1. fıkrasında açık düzenleme mevcut olup tahkikat sona erene kadar yapılabilecektir. Mahkemenin, duruşmada hazır bulunan tarafların tahkikatın tümü hakkındaki açıklamalarından sonra tahkikatı gerektiren bir husus kalmadığını görmesi üzerine tahkikatın bittiğini taraflara tefhim etmesi (HMK md. 184/2) anından sonra ıslah yapılamaz. Davanın her aşamasında karşı tarafın muvafakati ile iddia ve savunmayı değiştirebilme hakkı saklıdır Temyiz aşamasında ise sadece hukuki denetim yapıldığından ıslah yapılması söz konusu olmayacaktır.

Her ne kadar 04.02.1948 tarihli ve 1944/10 Esas, 1948/3 Karar sayılı İçtihadı Birleştirme Karan ile *"...Dava açıldıktan sonra mevzuunda, sebebinde ve delillerde ve sair hususlarda usule müteallik olmak üzere yapılmış olan yanlışlıkları bir defaya mahsus olmak üzere düzeltmek ve eksiklikleri de tamamlamak imkânını veren ve mahkeme kararına lüzum olmadan tarafların sözlü ve yazılı beyanlariyle yapılabilen ıslahın; Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun seksendördüncü maddesinin açık hükmü dairesinde tahkikat ve yargılama bitinceye kadar yapılabilip Yargıtayca hüküm bozulduktan sonra bu yoldan faydalanma(sının)..."* mümkün olmadığı yönünde karar verilmiş ve HMK'nın yürürlüğe girmesinden sonra 06.05.2016 tarihli ve 2015/1 Esas 2016/1 Karar sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu kararında da *"..bozma kararı sonrasında ıslah yapılamayacağı ve İçtihadı Birleştirme Kararının değiştirilmesinin gerekmediği..."* sonucuna varılmış ise de 7251 sayılı Kanun ile HMK'nın 177. maddesine 2. fıkra eklenerek ıslahın kanun yolu incelemesinden sonra hangi şartlarda yapılabileceğine ilişkin hüküm getirilmiştir. Bu hükme göre *"Yargılayın bozma kararından veya bölge adliye mahkemesinin kaldırma*

kararından sonra dosya ilk derece mahkemesine gönderildiğinde, ilk derece mahkemesinin tahkikata ilişkin bir işlem yapması hâlinde tahkikat sona erinceye kadar da ıslah yapılabilir. Ancak bozma kararına uymakla ortaya çıkan hukuki durum ortadan kaldırılamaz. "

Son olarak ıslahın davayı uzatmak veya karşı tarafı rahatsız etmek gibi kötüniyetli düşüncelerle yapıldığı deliller veya belirtilerle anlaşılırsa mahkeme ıslahı dikkate almadan karar verir ayrıca kötüniyetle ıslah yapan taraf, karşı tarafın bu yüzden uğradığı bütün zararları ödemeye ve disiplin para cezasına mahkûm edilir.

f. Islahın Türleri

Islah davanın tamamen (kâmilen) ıslahı ve kısmen ıslahı olmak üzere ikiye ayrılır. HMK'nın 176. maddesinin 1. fıkrasında *"Taraflardan her biri, yapmış olduğu usul*

işlemlerini kısmen veya tamamen ıslah edebilir, "şeklindeki hüküm ile bu husus düzenlenmiş ancak hangi hallerde tamamen ıslahın hangi hallerde kısmen ıslahın söz konusu olacağı belirtilmemiştir.

Dava dilekçesinin verilmesi dâhil, tüm usul işlemlerinin yapılmamış sayılması sonucunu doğuran ıslaha *"davanın tamamen ıslahı",* buna karşılık tarafın, teşmil edeceği noktadan itibaren usul işlemlerinin yapılmamış sayılması sonucunu doğuran ıslaha ise *"kısmen ıslah" denir.*

Davanın tamamen ıslahı ve kısmen ıslahı ayrımı yapılırken göz önünde bulundurulan husus davanın bütünlüğüdür. Herhangi bir usul işleminin tamamen veya kısmen ıslah edilmesi değildir (Yılmaz, s. 76).

(1) . Kısmen (Kısmî) Islah

Kısmen ıslah davada yapılan bir usul işleminin değiştirilmesidir. Gerek davacı gerek davalı tarafından yapılabilen kısmî ıslahta, ıslah edilmeyen hususlara ilişkin usul işlemleri geçerliliğini korur. Talep sonucunun veya dava sebebinin genişletilmesi ya da kısmen değiştirilmesi kısmî ıslaha örnek olarak sayılabilir.

Davalı tarafça gerçekleştirilecek olan ıslah, bu yolla savunma ister genişletilsin, ister değiştirilsin, daima kısmen ıslah olacaktır. Çünkü, davalı yapacağı ıslahla en fazla cevap dilekçesinin verilmesi dâhil tüm usul işlemlerinin yapılmamış sayılmasını sağlayabilir. Sözü edilen hâlde, dava dilekçesinin verilmesi ve o çerçevede yapılmış olan usul işlemleri geçersiz kılınamaz. Bu tespit çerçevesinde davanın tamamında ıslaha başvuru hakkı, münhasıran davacıya aittir. Çünkü ıslaha başvuru sureti ile dava dilekçesinin verilmesi dâhil tüm usul işlemlerinin yapılmamış sayılmasını sadece o sağlayabilir. Davacı taraf, iddiasını yani dava sebepleriyle talep sonucunu değiştirmek istiyorsa yapacağı ıslah davanın tamamen ıslahı olacaktır. Buna karşılık iddianın yani dava sebepleriyle talep sonucunun değiştirilmesi değil de genişletilmesi arzulanıyorsa müracaat edilebilecek olan ıslah türü, kısmen ıslahtır (Tanrıver, s.832).

Kısmen ıslaha başvurmak isteyen taraf, ıslah talebiyle birlikte ıslah etmek istediği işlemi ve bu işlemi ne şekilde ıslah ettiğini hemen belirtmeyebilir. Kısmen ıslaha başvuran tarafa, ıslah ettiği usul işlemini yapması için bir haftalık süre verilir. İşte bu noktada kanun koyucu davanın sürüncemede kalmaması için kısmen ıslaha başvurup da ıslah ettiği işlemi belirtmeyen tarafa ıslah edilecek usul işlemini yapılabilmesi bir haftalık kesin süre getirilmiştir. Bu süre içinde ıslah edilen işlem yapılmazsa ıslah hiç yapılmamış gibi davaya devam edilir (HMK md.181). Kısmen ıslah yoluna başvuran taraf, ıslah talebiyle birlikte ıslah etmek

istediği işlemi ve ne şekilde ıslah edeceğini de belirtebilir. Bu şekilde ıslah talebiyle birlikte işlem de hemen ıslah edilirse, dava buna göre görülecektir.

(2) . Tamamen (Tam/Kâmilen) Islah

Tam ıslahta davacı, davasını tamamen değiştirir. Tamamen ıslah sadece davacı tarafından yapılabilen bir usul işlemidir. Tamamen ıslahta, dava değiştirildiğinden yeni bir dava dilekçesi verilmelidir. Zira tam ıslah ile davanın en

başından başka bir deyişle dava dilekçesinden itibaren o ana kadar yapılan usul işlemleri geçersiz olmaktadır. Davacı bu yolla talep sonucunu değiştirebileceği gibi dava sebebini de değiştirebilir.

Buradaki değişiklikten kasıt davanın tümüyle farklılaşması, ilk davayla daha doğrusu ilk dava temeliyle tümüyle ilgisiz bir dava değil davanın açıldığı andan itibaren değişikliğe uğrayacak şekilde davanın yeni bir nitelik kazanmasıdır (Özekes, Pekcanıtez Usûl, C.III, s.2499). Davasını tamamen ıslah eden davacı bir hafta içinde yeni bir dava dilekçesi verirse veya ıslah dilekçesi aynı zamanda yeni bir dava dilekçesi niteliğinde ise mahkeme 178. maddeye göre yargılama gideri ve davalının zararını karşılamak üzere takdir edilen teminatın da mahkeme veznesine yatırılmasından sonra davayı yeni şekline (yeni dava dilekçesine) göre yürütür (görür). Kanunda *"bir hafta içinde yeni bir dava dilekçesi vermek zorundadır."* (mİ80) şeklinde bir ifade bulunmakta ise de burada, davacının vermiş olduğu yeni dava dilekçesi ile yeni bir dava açılmış olmaz. Davanın tamamen ıslahı üzerine (yeni şekline göre) bakılan dava da eski (ilk açılan) davanın bir devamı niteliğindedir; bu nedenle md. 180'deki bir hafta içinde yeni bir dava dilekçesi veren davacıdan yeniden başvurma harcı ile peşin karar ve ilâm harcı alınmaz. Davanın açıldığı tarihte ortaya çıkan zamanaşımı kesilmesi sonucu devam eder; davanın tamamen ıslahı, bu konuda bir değişiklik ortaya çıkarmaz (Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, s. 610-611).

Davasını tamamen ıslah eden davacı, yeni bir dava dilekçesi hazırlayıp mahkemeye sunmak sureti ile ıslah yoluna gidebileceği gibi henüz ıslah dilekçesi hazırlamadan mahkemeye davasını tamamen ıslah edeceğini bildirebilir Davasını tamamen ıslah ettiğini bildiren davacı bu bildirimden itibaren bir hafta içinde yeni bir dava dilekçesi vermek zorundadır. Böylece yargılamamın makul süre içinde, düzenli bir şekilde yürütülmesi ve davayı gereksiz yere uzatmadan davanın yeni şekline göre dilekçe verilmesi sağlanmış olacaktır. Aksi hâlde ıslah hakkı kullanılmış sayılır ve ıslah hiç yapılmamış gibi davaya devam edilir. Bu durumda aynı dava içinde tarafın yeniden ıslah yoluna başvurması söz konusu olmayacak, davaya mevcut hâliyle de devam etmek istemiyorsa yeni talebi için yeni bir dava açması gerekecektir.

Davanın tamamiyle (kâmilen) ıslah edilmesi halinde ıslah olunan dava ilk dava gününde açılmış sayılacaktır. (Kuru, C.IV, s.3999) Tamamen ıslah edilen dava ilk açılan davanın devamı niteliğinde olduğundan bunun doğal sonucu olarak zamanaşımı, hak düşürücü süre ilk davanın açıldığı tarihteki duruma göre dikkate alınacaktır.

g. Islahın Etkisi

Islahın yapılması hâlinde hangi etki ve sonuçların doğacağına ilişkin HMK'nın 179. maddesinde düzenleme yapılmış olup yapılan ıslahın türüne göre durum farklılık göstermektedir.

Davanın tamamen ıslahında dava dilekçesinin verilmesi dâhil o ana kadar

yapılan usul işlemleri geçersiz olmakta, yeni dava eskisinin yerine geçmekte, âdeta yargılamanın en başına dönülmektedir.

Kısmen ıslahta ise kısmen ıslahın kapsamına dâhil edilen, ıslah eden tarafın belirteceği noktadan itibaren usul işlemlerinin yapılmamış sayılması sonucunu doğurur.

Islahla davada düzeltme (değiştirme) yapıldığından ıslah yapan tarafın ıslah anından geriye doğru olan işlemler, kural olarak yapılmamış sayılır (md.179). Bu hükmün amacı, ıslahtan önceki işlemleri ve sonuçlarını ortadan kaldırmaya yöneliktir (Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, s.612).

C. ÖĞRETİDEKİ GÖRÜŞLER

Genel olarak hukuk yargılamasında dava dilekçesinde yer almayan bir talebin kısmen ıslah yoluyla davaya dâhil edilip edilemeyeceğine ilişkin öğretideki bazı görüşler şu şekildedir;

Üstündağ'a göre; *"...Neticei talepte sonradan birtakım değişiklikler yapabilmek veya eski neticei talep yerine yeni olan bir başkasını koyabilmek veya mevcut neticei talebi dâvanın devam esnasında, yan birtakım alacaklara dahi teşmil edebilmek, yasak itirazı ile karşılaşmaksızın ıslah müessesesinden faydalanılmak suretiyle gerçekleştirilebilir. Islâh yolu ile neticei talebin bile değiştirilebileceğini Federal Mahkeme bir kararı ile hüküm altına almıştır. Zira neticei talebin değiştirilmesine rağmen, eski dâva birçok unsurlar bakımından yine aynı şekilde kalacaktır. Bu suretle neticei talebin değiştirilmesine rağmen, mevcut dâva yeni bir dâva olmak vasfını kazanamıyacaktır. Fakat neticei talep bakımından usul kanununun 87. maddesinin son fıkrasında bir yasak hükmüne rastlamaktayız. Buna göre, Islâh yolu ile müddeabihin tezyidi mümkün olamıyacaklır. Bu hükmün oldukça dar bir şekilde yorumlanması gerekir. Şöyle ki, ıslâh yoluyla yapılamıyacak olan husus, aynı kalan neticei talebin miktar itibariyle değiştirilemiyeceği yani artırılamıyacağı olup, yoksa, eskinin yerine bir yenisinin konulması veya sonradan ikinci, üçüncü neticei taleplerin, taleplerin yığılması (tevhidi) yoluyla mevcut usule sokulması yasak değildir."* (Saim Üstündağ, İddia ve Müdafaanın Değiştirilmesi Yasağı, İstanbul, Cezaevi Matbaası, 1967, s. 174-175).

Kuru, Aydın'a göre; *"...Davacı, davasını kısmen ıslah ederek, dava (ve cevaba cevap) dilekçesindeki talep sonucuna yeni talepler ekleyebilir. Davacının, maddi tazminat davasını ıslah ederek, manevi tazminatda talep edebileceği kanısındayım... "* (Baki Kuru, Burak Aydın, Medenî Usul Hukuku El Kitabı Cilt II, Ankara, 2. Baskı, 2021, s. 1208).

Yılmaz'a göre; *"...Islahla, dava konusu değiştirilebildiğine veya arttırılabildiğine göre, dava dilekçesindeki taleplere, ıslahla yeni bir talebin daha eklenebilmesinin mümkün olması gerekir. Aksi takdirde, dava dilekçesinde yer almayan talep için yeni bir dava açılacak ve bu dava, duruma göre, ilk dava ile birleştirilebilecek veya iki dava arasında bekletici sorun ortaya çıkacaktır. Bunun yerine, ek talebin ıslahla davaya sokulabilmesinin, usul ekonomisine daha uygun olduğu kanısındayım. "* (Ejder Yılmaz, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 3. Cilt, Ankara, 4. Baskı, 2021, s. 3370-3371).

Pekcanıtez, Atalay, Özekes'e göre; *"...Yargıtay, dava konusu ile ilgili olmayan yeni taleplerin davaya ıslah yoluyla dâhil edilemeyeceği görüşündedir. Islah yoluyla talep sonucunun*

değiştirilmesi ve genişletilmesi kural olarak mümkündür. Kanaatimizce ıslah ile

eklenmek istenen talep ile mevcut talebin veya taleplerin aynı davada görülmesini haklı kılacak bir ilişkinin bulunması hâlinde, yeni talebin davaya ıslah yoluyla dâhil edilebilmesi gerekir... " (Hakan Pekcanıtez, Oğuz Atalay, Muhammet Özekes, Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı, İstanbul, 13. Bası, 2025, s. 324).

Özekes'e göre; *"...Davada ıslah yoluyla mevcut talep arttırılabileceği gibi, mevcut talep dışında yeni bir talep de eklenebilir. Örneğin... 100.000 Türk lirası tutarındaki zarar kaleminin yanında 50.000 Türk lirası tutarında başka bir zarar kalemi de talebe eklenebilir... Yargıtay'ın yeni talep eklenmesini çok daraltan kararlarına katılmak mümkün değildir. Burada özellikle davaların birleştirilmesi veya davaların yığılması şeklinde birden fazla dava veya talebin ileri sürülmesinin ve yargılamasının yapılmasının mümkün olduğu hâllerde, ıslah yoluyla yeni bir talebin de yargılamaya dâhil edilmesi kabul edilmelidir. Talep arttırılırken dava çok ilgisiz bir davaya dönüştürülmüyorsa (ki talep arttırımında bu çok mümkün değildir) ıslahla bunun yapılması hem ıslahın amacına hem de yargılamadan beklenen amaca daha uygundur. Çünkü aynı, benzer veya ilgili talepler birlikte ele alınarak tek dava çözülmesinde her zaman yarar vardır. Daha önce de belirttiğimiz üzere usûlî dürüstlük kuralına aykırı olmadıkça ve ıslah hakkı kötüye kullanılmadıkça tarafın talebine yeni bir talep ekleyerek talepte bulunmasına engel olacak bir hüküm bulunmamaktadır...* " (Özekes, Pekcanıtez Usûl, C.III, s. 2456,2461-2462).

Tanrıver'e göre "*... ıslahla, davacı, davasının temelini oluşturan maddi vakıaları genişletip değiştirebilir. Yine, talep sonucunu, rakam itibariyle artırabilir; talep sonucunun yanına, yeni kalemler ilâve edebilir yahut eskisinin yerine, yeni bir talebi ikâme edebilir. Bu işlemlerin hepsinin ıslahla gerçekleştirilmesi, hukuken caizdir.* " (Tanrıver, C.I, s. 829).

Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası'na göre *"...Islahlayapılabilecekler ise şu şekilde belirtilebilir: Islahla dava konusu değiştirilebilir. Dava dilekçesinde istenilen dava konusunun ıslahla değiştirilebilmesi mümkündür. Örneğin: ... Dava konusu değişikliği, istem sonucunun tamamen değiştirilmesi şeklinde olabileceği gibi, istem sonucuna yeni bir talep eklenmesi şeklinde de ortaya çıkabilir.*" (Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, s. 606- 607).

Özekes, Bulut'a göre; "*... bizim de katıldığımız ve doktrinde çoğunlukla kabul edilen görüşe göre, davanın başında talep edilmeyen yeni bir talep sonucunun sonradan ıslah yoluyla davaya getirilmesi mümkündür. Nitekim, Hukuk Muhakemeleri Kanunu, tam ıslah ile tahkikatın sonuna kadar yeni bir dava dilekçesi vermeyi dahi mümkün kılmıştır (md. 177/1, 180). Sonradan, tamamen yeni bir dava dilekçesi vererek davanın başında hiç talep edilmeyen yeni bir ya da birden fazla talebin istenmesi mümkünken benzer bir yolla daha önceki talebin yanına yeni bir talep getirilmesi de mümkün olmalıdır. Ayrıca yeni bir talep ileri sürülemeyeceği yönündeki görüşün dayanağı olan, yeni bir taleple ilgili olarak ıslah edilecek bir usûl işlemi olmadığı yönündeki gerekçe de tatmin edici değildir. Zira, esasen ıslah yoluyla yeni bir talebin ileri sürülmesi, dava dilekçesinin ıslahından başka bir şey değildir... özellikle benzer vakıalardan kaynaklanan yeni taleplerin ıslah suretiyle ileri sürülmesine imkân tanınmalıdır. Aksi yönde bir uygulamaya kanunî dayanak bulunamayacağı gibi, bu tür içtihatlar ıslah kurumunun amacına*

ve usûl ekonomisi ilkesine de aykırıdır." (Muhammet Özekes, Uğur Bulut, "Kısmî ve Belirsiz Alacak Taleplerinde Islah Sorunu (Bir

HGK Kararı Işığında İnceleme)", Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi, 2017, S. 38, s. 696-697,698).

Akkaya'ya göre; *"...Yargıtay bir başka kararında, ıslah yoluyla talep genişletilebilir ise de davaya yeni bir talep eklenemeyeceğine, bu bağlamda tarafın dava dilekçesinde saydıkları dışında, yeni ziynet eşyaları talep etmesinin, davaya yeni talep eklenmesi niteliğinde olduğuna ve dava dilekçesiyle nitelik ve sayı olarak sınırlanan ziynet eşyalarına ıslah yoluyla yenilerinin eklenemeyeceğine karar vermiştir. Kanımızca davacının boşanma talebiyle birlikte dava dilekçesinde ziynet eşyalarına ilişkin taleplerini daha sonra tahkikat aşamasında ıslaha başvurmak suretiyle artırması kısmi ıslah niteliğinde olup, HMK uyarınca ıslahın diğer şartlarını yerine getirmek suretiyle ziynet eşyaları bakımından talep sonucunun artırılması mümkündür. Dairenin 'ıslah yoluyla dahi mevcut dava (talep) yanına yeni bir dava (talep) eklenemeyeceği' görüşüne katılmamaktayız. Islah iddia ve savunmanın genişletilmesi değiştirilmesi yasağının istisnalarından biri olup, taraf talep sonucunu ıslah yoluyla tamamen değiştirebileceği gibi mevcut talebini genişletebilir veya yeni talepler ekleyebilir... Dairenin ıslah yoluyla talep sonucuna yeni taleplerin eklenmesine izin vermemesi ve tarafın bunun için yeni dava açmak zorunda kalması ıslah kurumunun varlık sebebine ve usûl ekonomisi ilkesine aykırıdır."* (Tolga Akkaya, Medenî Usul Hukuku Bakımından Boşanma Davası, Ankara, 2017, s. 434-435).

Ercan Özler'e göre; *"...Islah yoluyla dava konusu arttırılabilir. Bu artırım için davanın kısmî şekilde açılmış olması şart değildir, ister kısmî ister tam dava şeklinde açılmış olsun talep sonucu artırılabilir. Bu halde mahkeme yeni gösterilen taleple bağlı olacak ve ona göre karar verecektir. Bu istemin artırılması miktara ilişkin olabileceği gibi içeriğe ilişkin de olabilir. Davada talep edilen miktarın ıslah yoluyla artırılmasına engel bir durum yoktur. Hatta var olan talep sonucunun yanına yeni bir talebin eklenmesi suretiyle de içeriğe ilişkin bir artırım yapılabilir. Mesela, davaların yığılması ve davaların birleşmesi yoluyla birden fazla talebin ileri sürülmesinde, ıslah suretiyle yan bir talebin yargılamaya dâhil edilmesi söz konusu olabilir."* (Meltem Ercan Özler, Medenî Usul Hukukunda Dava Konusu, İstanbul, 2019, s. 454-455).

Küçük'e göre; *"...Kanaatimizce davacı dilekçeler teatisi aşaması tamamlandıktan sonra tahkikat sona erinceye kadar (HMK md. 177, I) ıslah yoluyla ek talep ileri sürebilir. Zira ıslahın konusu, iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı kapsamında olan hususlardır. Talep sonucuna yeni bir talep ekleme de yasak kapsamında olan konulardan biridir. Kanun 'da talep sonucuna ıslahla yeni talep eklenemeyeceğine dair bir sınırlama yoktur. Islahın Kanun 'da sayılan şartları mevcut ise, davacı ıslahla ek talep ileri sürebilir. Islahla ek talep ileri sürülmesi, talep sonucunun artırılmasında olduğu gibi kısmen ıslah kapsamında yer almaktadır. Islah yoluyla, davaya yeni talep eklenmesi durumunda, aynı yargılamada birden fazla talebin ileri sürülmesi durumu söz konusu olacağından davaların yığılmasına ilişkin şartların da sağlanması gerekir (HMK md. 110). Fakat bu şartların mevcut olmaması durumunda dahi ıslah talebinin reddi yerine, kural olarak ıslah suretiyle ileri sürülen talebe*

ilişkin davaların ayrılmasına karar verilmelidir." (Alper Tunga Küçük, "Medenî Usul Hukukunda Davacının Talep Sonucunu Genişletmesi veya Değiştirmesi", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 2021, S. 18, s. 230-231).

Eroğlu'na göre; *"...Davacı yapmış olduğu ıslahı bir fırsat kabul ederek, davanın başında dava konusu yapmadığı hususları davanın içerisine eklemeye çalışabilir. Bu durumda hâkimin titiz davranması ve bu teşebbüsleri bertaraf etmesi gerekir... Davacının aynı davalıya karşı olan birbirinden bağımsız birden fazla talebini, aralarında bir derecelendirme ilişkisi kurmadan aynı dava dilekçesinde ileri sürmesine davaların yığılması denilir. Davacı yaptığı ıslah ile dava konusuna yeni bir talebini eklemek isteyebilir. Bu durumda bir dava yığılması (objektif dava birleşmesi) söz konusu olacaktır... Islah yoluyla davaya yeni taleplerin eklenmesi HMK'nın "RatioLegis"ine aykırıdır. Çünkü ayrı davaların konusu olabilecek hususlar, bu yolla tek dava içerisinde ve sonradan ileri sürülmesi kaydıyla davaya eklenmiş olacaktır. Bu yol HMK'daki dava sistemine aykırıdır. "* (Orhan Eroğlu, Islah, Ankara, 6. Baskı, 2025, s. 180-181).

Deynekli'ye göre; *"Yargıtay bazı kararlarında dava konusu edilmeyen bir hususun İslahla dava konusu haline getirilemeyeceğini, ancak harcının ödenmiş bulunması halinde bu talebin ek dava olarak görülüp sonuçlandırılabileceğini kabul etmektedir... Yargılayın bu görüşü usul ekonomisi bakımından isabetli ve hakkaniyete uygun kabul edilebilirse de ıslahın bir usul işlemi olduğuna ilişkin niteliğine uygun düşmemektedir. Hukuk Genel Kurulu bir kararında böyle bir talebin eldeki davada değerlendirilemeyeceğini kabul etmiştir."* (Adnan Deynekli, Medeni Usul Hukukunda Islah, Ankara, 2013, s. 55, 56).

Meriç'e göre; *"...Objektif dava birleşmesine (davalarınyığılmasına) ilişkin karşımıza iki durum çıkabilecektir. Bunlardan ilki objektif dava birleşmesi şeklinde açılması mümkün olan bir davanın, bu şekilde açılmaması halinde dava dışında bırakılan usûlî talebin, açılan davaya dâhil edilip edilemeyeceği meselesidir... Islahın konusunu açılan davaya ilişkin usûl işlemleri oluşturduğundan Yargıtay, tarafları aynı olan derdest bir davaya ek bir davanın ıslah yoluyla sonradan dâhil edilmesini mümkün görmemektedir. Öğreti, dava konusunun artırılması olarak bunun mümkün olması görüşünü öteden beri dile getirmektedir... Konu Yargıtay'ın kararlarında belirttiği gibi ıslah yolu ya da karşı tarafın (açık) rızası ile çözümlenecek bir nitelik göstermemektedir. Zira, hem karşı tarafın (açık) rızası ile hem de ıslah ile düzeltilecek olan, yapılmış taraf usûl işlemleridir. Davaya getirilmemiş bir konunun başka bir konuda yapılacak değişiklik talepleri ile yargılamaya dâhil edilmesini beklemek, teknik açıdan ve kanunun lafzı açısından mümkün gözükmemektedir. Ancak bu değişiklerin, tarafların menfaatlerine ve usûl ekonomisine hizmet ettiği durumlarda, karşı tarafın (açık) rızası ya da ıslah yolu ile dava konularında artırmaya gidilebilmelidir. Tabii ki bu durum, aynı hayat olayından kaynaklanma koşuluna bağlanmalıdır. Böylelikle bir taraftan getirilen yeni davaya ilişkin ayrı bir mahkemenin yük altına girmesi önlenecek, diğer taraftan da aynı hayat olayından dolayı ikinci dava konusu hakkında ayrıca tahkikat yapılması zorunluluğu söz konusu olmadan (en azından sınırlı yapılarak) taraflar arasındaki çekişme, daha kapsamlı çözülebilecektir. Ayrıca ileride gerçekleşebilecek muhtemel dava birleşmelerinin önüne de geçilmiş olunacaktır. Hayat olayı temelinde aralarında bağlantı olmayan bir davanın ise, sırf tarafları aynı diye bir başka davaya dâhil edilmesinde usûl ekonomisi açısından bir fayda olduğunu*

düşünmemekteyiz. Bilâkis aralarında bağlantı olmayan bir davanın görülmekte olan bir davaya dâhil edilmesi, görüşmekte olan davanın daha geç sonuçlanmasına da yol açabilecektir. Kaldı ki ileride gerçekleşecek muhtemel dava ayrılmalarının baştan önüne

geçilerek bu yolla zamandan tasarruf edilmiş olunacaktır." (Nedim Meriç, Medenî Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi, Ankara, 2011, s. 138-139).

Akyol Aslan'a göre; *"...Kanaatimizce, dava dilekçesinde dava konusu yapılmamış olan bir talebin daha sonra ıslah yoluyla yargılamaya dâhil edilmesine ilke olarak cevaz vermemek gerekir. Çünkü bu durum ıslah kurumunun niteliği ile bağdaşmamaktadır. Zira HMK md. 176 hükmüne göre ancak daha önce yapılmış olan bir usul işlemi ıslah edilebilir. Dava dilekçesinde ileri sürülen ilk talebe hiç dokunmadan onun yanına ıslahla yeni bir talep eklenmesi halinde, herhangi bir düzeltmeden söz etmek pek mümkün değildir. Burada aslında ıslahla ilk talep bakımından bir düzeltme yerine adeta yeni bir dava açmış gibi mevcut talebin yanına yeni bir talep eklenmesi söz konusu olmaktadır. Dava konusu olan talep, dava dilekçesinde ileri sürülen ilk taleptir. Hâlbuki ıslahla mevcut talebin yanına eklenen talep daha önce dava konusu yapılmamıştır. Şimdi aslında ıslahla ilk defa dava konusu haline getirilmektedir. Oysa ıslah, tarafların daha önce yapmış olduğu bir usul işleminin düzeltilmesi amacıyla yapılmaktadır. Daha önce yapılan usul işlemi, yani dava dilekçesiyle belirlenen talep sonucu hakkında bu halde bir düzeltme yapılması ise söz konusu olmamaktadır. Hem ilk talep hem de ıslahla getirilen yeni talep bakımından bir düzeltme söz konusu olmadığına, aslında ıslahla yeni bir talep ileri sürüldüğüne göre, burada ıslah edilen bir usul işleminden söz etmek de mümkün olamayacaktır,.. Yukarıdan beri yapılan açıklamalardan vardığımız sonuç, kural olarak ıslahla davaya yeni bir talep eklenmesinin mümkün olmaması yönündedir. Çünkü, davaya yeni bir talep eklenmesi, ıslahın niteliği ile bağdaşmamaktadır. Usul ekonomisi ve usuli hakkaniyet gibi ilkeler de kanımızca tek başına yeni talebin davaya ıslahla sokulabilmesi için yeterli gerekçe teşkil etmemekledir... bu noktada düşünülmesi gereken husus, ıslahla yeni bir talebin davaya eklenmesinin bir istisnası olup olamayacağıdır... aralarında bağlantı bulunmayan taleplerin ıslah yoluyla yargılamaya getirilmesi, usul ekonomisine hizmet etmeyecek, aksine derdest davanın görülmesini yavaşlatacak, bağlantı bulunmayan hallerde davaların ayrılmasına karar verilecektir. Buna karşılık ilk taleple arasında bağlantı bulunan bir talebin ıslahla yargılamaya getirilmesi usul ekonomisine uygun olacaktır. Çünkü, bu halde ıslahın mümkün olmayıp ayrı bir dava açılması gerektiği kabul edildiğinde, sonradan açılan davanın arasında bağlantı bulunduğu ilk dava ile zaten birleştirilmesi talep edilecektir. Bu açıdan Yargıtay 'ın ıslahla yeni bir talebin hiçbir şekilde yani aralarında bağlantı olsa bile, yargılamaya getirilemeyeceği şeklindeki uygulamasının, oldukça katı bir uygulama olduğu söylenebilir. Çok katı bir şekilciliğin bazı hakları felce uğratacağı açıktır. Gerçekten de aralarında bağlantı bulunmayan taleplerin sonradan ıslahla yargılamaya dâhil edilmemesinin haklı gerekçeleri vardır. Hatta yukarıda incelendiği üzere ıslahın niteliği ve bir dava yerine ikame edilemeyeceği şeklindeki görüşten hareket edildiğinde, belki arada bağlantı olsun ya da olmasın ayrı bir dava konusu olması gereken talebin ıslahla hiçbir şekilde yargılamaya sokulamayacağı da söylenebilir. Ancak bu da çok katı bir şekilcilik anlamına gelecektir. Yapılacak olan yorum birçok bakımdan tarafların ve kamunun yararına olacaksa, bu takdirde yargılama hukukuna ilişkin*

kavramların amaca uygun olarak yorumlanması gerektiği savunulabilir. Arada bağlantı olan hallerde, ıslahın bir dava olmadığı ve bir dava yerine ikame edilemeyeceği şeklindeki haklı nitelendirme, yeni talebin yargılamaya getirilmesi

halinde elde edilecek olumlu sonuçlara feda edilebilir." (Leyla Akyol Aslan, Yargıtay Kararları Işığında Davacının Talep Sonucuna Islah ile Yeni Bir Talep Eklemesinin Mümkün Olup Olamayacağı Meselesi, 9. Uluslararası Asos Congress Hukuk Sempozyumu Tam Metin Kitabı, 2023, s. 648,652-653).

IV. GEREKÇE

Hukukça konman sübjektif bir hakkı ihlâl edilen ya da tehlikeye düşen veya kendisinden haksız bir talepte bulunulan kimsenin ortaya çıkan uyuşmazlığı anlaşarak çözememesi hâlinde devletin yetkili organlarına müracaat ederek hukuksal himaye talep etmesi mümkündür (YİBBGK, 2017/8 E., 2019/3 K.). Hukuk yargılaması ile taraflar arasında ortaya çıkan ve konusunu özel hukuk ilişkilerinin oluşturduğu uyuşmazlıklar, hukuk düzeni içerisinde eşitlik esasına göre mahkeme kararlan yoluyla çözümlenmektedir.

Bir sübjektif hakkın mahkemeler vasıtasıyla ileri sürülmesi yetkisine dava hakkı denir (Kuru, C.I, s.872). Dava iki taraf sistemi üzerine kurulmuş olup davacı açtığı davada, davalı tarafından ihlâl edildiğini ileri sürdüğü hakkının mahkeme aracılığı ile korunmasını ve davalının mahkûm edilmesini talep ederken davalı da davacının haklı olmadığının tespitini ve davanın reddini savunur.

Belirtmek gerekir ki, dava dava dilekçesi ile açılır. Davacı dava dilekçesini hazırlarken tüm taleplerini düşünmek hangi husus ya da hususlarda hukuki korunma istiyorsa buna ilişkin iradesini tereddüte mahal bırakmayacak şekilde açıkça bildirmek ve sistematik bir şekilde ortaya koymak zorundadır. Bu zorunluluk, yargılamanın hangi uyuşmazlık üzerinde yürütüleceğini önceden belirlemek içindir. Taraflar arasındaki uyuşmazlık, bu dilekçede ortaya konulan talepler üzerinden şekillenir.

Dava açılması ile başlayan hukuk yargılaması, belirli usul kuralları ve kesitler üzerine inşa edilmiş bir süreçtir. Bu sürecin en temel taşı olan dava dilekçesi, yargılamanın sınırlarını çizen ve hukuki ilişkinin çerçevesini belirleyen bir irade beyanıdır. HMK'nın 119. maddesinde dava dilekçesinde bulunması gereken bir kısmı zorunlu, bir kısmı zorunlu olmayan unsurlar tek tek sayılmıştır. Bunlar arasında dava dilekçesinde bulunması gereken en önemli unsur talep sonucudur. Talep sonucu HMK'nın 119/1-ğ maddesi gereğince dava dilekçesinde açık bir şekilde gösterilmelidir.

Zira talep sonucunu içermeyen bir dilekçe dava dilekçesi olarak nitelendirilemeyeceği gibi taleple bağlılık ilkesi gereği kural olarak mahkemelerin talep sonucundan fazlasına veya başka bir şeye karar veremeyeceği, talep sonucuna göre hüküm kurduğu yadsınamaz bir gerçektir. Dava dilekçesinde yer almayan bir talep/talep edilemeyen bir kalem yargılamanın konusu hâline gelmemiş demektir.

Mahkeme kararını özellikle dava dilekçesindeki taleplere göre verir. Zira talep sonucu olarak gösterilen hususlar tek tek karara bağlanmalıdır (HMK md. 297/2). Davacı asıl talebini ve bu taleple bağlantılı yan taleplerini açık ve hükme elverişli şekilde anlaşılır olarak ortaya koymalıdır. Duruma göre hâkim davayı aydınlatma ödevi çerçevesinde talebin açıklanmasını isteyebilir, ancak mevcut olmayan bir talebin ileri sürülmesi iddiayı genişletme ya da değiştirme anlamına gelecektir (Pekcanıtez, Simil, Pekcanıtez Usûl, C.II, s. 1756).

Öte yandan medeni yargılama hukukunda teksif ilkesinin bir uzantısı olarak iddia ile savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasakları bulunmakla davanın belli bir

aşamasından sonra iddia veya savunma genişletilemez yahut değiştirilemez. Islah, iddia ve savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasağının istisnası olduğundan ıslahla iddia vc savunma genişletilip değiştirilebilir. HMK'nın 176. maddesine göre ıslah, tarafların yapmış oldukları usul işlemlerini kısmen veya tamamen düzeltmesine izin veren bir kurumdur. Islah davacı veya davalının, iddianın ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı kapsamındaki usul işlemlerini karşı tarafın iznine ve hâkimin onayına bağlı olmaksızın belli kurallar çerçevesinde yalnızca bir defaya mahsus olmak üzere düzeltmesini sağlar.

Islah tam ve kısmî ıslah olarak ikiye ayrılmakta olup kısmen ıslahta HMK'nın 179. maddesi gereğince dava dilekçesinde yer alan bir talebin artırılması/genişletilmesi veya değiştirilmesi söz konusu iken tamamen ıslahta dava sebebi veya konusu değiştirilerek yeni bir dava dilekçesi verildiği için ilk açılan dava ile tamamen ilgisiz olmamakla birlikte dava yeni nitelik kazanmaktadır. Davacı talep sonucunda genişletme veya değiştirme talep ediyorsa kısmî ıslaha başvurmalı, yeni vakalara dayanarak tamamen yeni bir talepte bulunmak istiyorsa tam ıslaha başvurmalıdır. Tam ıslahta yargılamanın tamamen başına dönülür. Zira HMK'nm 179. maddesi gereğince ıslah davanın en başına teşmil edildiğinden yapılan usul işlemleri geçersiz hâle gelir. Kısmî ıslah ise ıslahın yapıldığı andan itibaren sonuç doğuracağından davanın en başından itibaren yapılan usul işlemlerinin geçersizliği sonucunu doğurmaz, davaya kaldığı yerden devam edilir.

Islahın yukarıda ayrıntılı olarak açıklanan mahiyeti dikkate alındığında, dava konusu edilmeyen bir şeyin kısmen ıslah yoluyla davaya ithaline ve dava konusu hâline getirilmesine olanak bulunmamaktadır. Zira burada söz konusu olan husus ıslah ile yapılmasına kanunun cevaz verdiği mevcut talebin arttırılması ya da genişletilmesi olmayıp daha önce hiç talep edilmeyen, dava konusu hâline getirilmeyen yeni talebin eklenmesi durumudur. Oysa kısmen ıslaha dava dilekçesindeki eksik veya hatalı hususların düzeltilmesi için başvurulduğu ve kısmen ıslaha başvurulduğunda davanın ilk açılan dava olduğu hususları karşısında daha önce dava konusu edilmeyen yeni bir talebin kısmen ıslah yoluyla davaya dâhil edilmesi âdeta ikinci bir dava açılması sonucunu doğurmaktadır.

Başka bir anlatımla, kısmen ıslah yoluyla dava dilekçesinde yer almayan bir

talebin sonradan dava konusu yapılması teknik anlamda ıslah kurumunun mevcut devam eden davada yeni bir dava/ikinci bir dava açma sonucu doğuracak şekilde kullanılması anlamına gelir. Bu durum kısmen ıslahı deyim yerindeyse âdeta ek dava açma yoluna dönüştürecektir ki, yasal düzenlemelerin buna cevaz vermediği ortadadır.

Öte yandan HMK ile medeni usul hukukunda yargılamanın sistematiği köklü biçimde yeniden düzenlenmiş ve yeni bir yargılama aşaması olan ön inceleme kurumu getirilmiştir. Bu yeni sistemde ön inceleme aşaması, yargılamanın sınırlarının belirlenmesi bakımından önemli bir işlev üstlenmiştir.

Yukarıda da belirtildiği üzere ön inceleme, HMK'da ayrı bir yargılama aşaması olarak düzenlenmiş olup bu aşamanın amacı, tarafların üzerinde anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları belirleyerek uyuşmazlık konularını tespit etmek, delillerin incelenmesine geçilmeden önce dava şartları ve ilk itirazlar hakkında inceleme ve değerlendirme yapmak ayrıca taraflara sulh ya da arabuluculuğa başvurma konusunda imkân tanımak, bu suretle tespit edilen uyuşmazlık kapsamında delillerin incelenip tartışıldığı tahkikat aşamasına

geçilmesini sağlamaktır. Bu amacı itibarıyla ön inceleme yargılamanın etkin ve düzenli bir şekilde yürütülüp sonuçlandırılmasına hizmet eden bir yargılama kesitidir.

Nitekim HMK'nın 140/3. maddesinde tahkikatın, ön inceleme tutanağı esas alınarak yürütüleceği açıkta belirtilmiştir. Tarafların dilekçelerinde ileri sürdükleri iddia ve savunmaları inceleyip tarafların üzerinde anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları tespit ederek uyuşmazlığın çerçevesini çizen, âdeta yargılamanın yol haritası olan ön inceleme duruşmasında tarafların imzasıyla sabitlenen uyuşmazlık konulan, tahkikatın sınırlarını oluşturur ve yargılama bu çerçevede tamamlanır. Tahkikat tespit edilen bu uyuşmazlık konuları/konusu üzerinden yürütülür. Ön inceleme tutanağı, taraflar ve mahkeme için bağlayıcıdır. Ön inceleme duruşmasında tespit edilmemiş bir uyuşmazlık, daha sonra yargılamanın herhangi bir aşamasında tartışma konusu hâline getirilemez.

Bu çerçevede ıslah, usul ekonomisini sağlamak, tarafların daha önce yaptıkları usul işlemlerinde yapılan hatalarını, unuttukları hususları düzeltmelerine imkân tanımak amacıyla düzenlenmiş önemli bir usul kurumu ise de kullanılmakla tükenebilen bir hak olan ıslahın da sınırları mevcuttur. Bu nedenle dava dilekçesinde yer almayan bir talep sonradan kısmen ıslah ile eklenirse ön incelemede belirlenen uyuşmazlık çerçevesinin dışında kalan bu yeni talep nedeniyle tahkikatın sınırları sonradan genişletilmiş olacaktır. Bu durum, ön inceleme kurumunun işlevsiz hâle gelmesine sebep olacağı için HMK sistematiğine açıkça aykırıdır ve yargılamanın öngörülebilirliğini de zedeler.

Zira taraflar, ön inceleme duruşmasında belirlenen uyuşmazlık konularına göre delillerini sunmuş, tanıklarını göstermiş, bilirkişi incelemesi talep etmiş olabilir. Sonradan ıslah ile eklenen yeni talep kalemi, bu yargılamayı baştan aşağıya

değiştirebileceği gibi yargılamanın gereksiz uzamasına neden olabilecek, makul sürede yargılanmaya engel teşkil edebilecektir. Usul ekonomisi ilkesinin düzenlendiği HMK'nın 30. maddesinin gerekçesinde de belirtildiği üzere yargılamanın uzaması hâlinde kişilerin hukuki korunma mekanizmasının işlevini yerine getirdiğine ve hukuk düzeninin etkisine olan inancı da kaybolmaktadır.

Dava ile talep edilmeyen bir talebin kısmen ıslah ile davaya dâhil edilmesi Avrupa insan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6. maddesi ile Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen, adil yargılamanın temel unsurlarından biri olan silahların eşitliği ilkesine de uygun düşmemektedir. Eğer davacı, kısmen ıslah ile dava dilekçesinde yer almayan, ön incelemede tartışılmayan ve taraflar arasında uyuşmazlık konusu yapılmayan yeni talep kalemini davaya dâhil etmek ister ve bu duruma izin verilirse davalının savunması yeni talebe göre kurulmamış olur vc bu durum davalı bakımından savunma hakkını zorlaştırır ve hazırlığını /savunma stratejisini dava dilekçesindeki talep/talepler çerçevesinde yapmış olan davalıyı sürpriz bir talebe karşı savunma yapmak zorunda bırakır ki, bu durum davacının ileri sürdüğü iddialara karşı davalının hazırlık imkânlarının azalmasına neden olabilecek ve giderek davalıyı davacı karşısında daha az avantajlı duruma sokacağından tarafların iddia ve savunmalarını eşit koşullarda ileri sürme hakkını güvence altına alan silahların eşitliği ilkesine aykırılık teşkil edecektir. Bu tür bir talebe muhatap kalan açısından hakkaniyete de uygun olmayacaktır.

Ayrıca adil yargılanma ilkesinin vazgeçilmez parçası olan hukuki güvenlik ve belirlilik ilkeleri, hukuk devletinin olmazsa olmaz en temel ilkelerindendir. Kişiler hukuki güvenlik gereği dava açtıklarında veya bir davaya karşı savunma hazırladıklarında hangi konularda yargılanacaklarını, hangi taleplerle karşılaşacaklarını yani yargılamanın sınırlarını önceden bilmek durumundadırlar. Bu sınırların aşılması, yargılamayı öngörülebilir olmaktan çıkararak ve belirsizliği arttırarak hukuki güvenliğe aykırı durum oluşmasına sebep olacaktır. Adil yargılanma hakkı, yargılamanın makul süre içinde tamamlanmasını da gerektirmektedir. Dava ile talep edilmeyen bir talebin kısmen ıslah yoluyla davaya dâhil edilebileceğinin kabulü, hukuki güvenlik ve belirlilik ilkelerinin yanı sıra makul sürede yargılanma hakkına da uygun düşmemektedir.

Makul süre içinde yargılama yapılabilmesinde usul kanunlarının önemli rolü bulunmaktadır. HMK yargılamanın belirli bir düzen içinde yürütülmesini sağlamak amacıyla dilekçeler, ön inceleme, tahkikat, sözlü yargılama ve hüküm aşamalarını, aşamalarda yapılabilecek ve yapılamayacak işlemleri ayrıntılı düzenlemiştir. Yapılan düzenlemeler yargılamanın daha doğru, amacına uygun ve etkin yürütülmesine, davaların hızlı, basit ve en az giderle görülmesine hizmet etme amacı taşımaktadır. Bu sistem içerisinde dava dilekçesiyle çizilen sınırlar, ön inceleme tutanağıyla sabitlenen uyuşmazlık ve bu çerçevede tamamlanan tahkikat sınırlarının kısmen ıslah yoluyla davaya yeni bir talebin eklenmesiyle aşılması, HMK'nın davacının ve davalının yargılama sırasındaki haklarını en iyi şekilde ve eşit koşullarda teminat

altına almaya çalışan dengeleyici sistemine aykırı olacaktır. Nitekim bu kurumların meşru amacına ve sınırlarına uygun hareket edilmesi işlevselliklerini artıracaktır. Kaldı ki, kanunun varlığı kadar uygulanmasının da hukuki belirlilik taşıması gerekmektedir.

Tüm bu açıklamalar kapsamında yapılan görüşmeler sonucu; hukuk yargılamasında dava dilekçesinde yer almayan bir talebin kısmen ıslah yoluyla davaya dâhil edilemeyeceğine karar verilmiştir.

V, SONUÇ

Hukuk yargılamasında dava dilekçesinde yer almayan bir talebin kısmen ıslah yoluyla davaya dâhil edilemeyeceğine 08.05.2026 tarihinde yapılan üçüncü görüşmede oy çokluğu ile karar verilmiştir.